

А. ҲАМИДОВА

МАТЕМАТИКА

МУРОЦИАТ БА ХОНАНДАИ КИТОБ

Дӯсти ҷавони ман. Бидон ва огоҳ бош, ки китоб дар радифи Модар ва Ватан арзандатарин муқаддасот ба ҳисоб меравад. Тамоми бузургон, донишмандон ва хирадмандони гузаштаву муосир китобро яке аз беҳтарин арзишҳои зиндагӣ дониста, онро "аниси кунчи танҳой" ва "фурӯғи субҳи доноӣ" пиндоштаанд.

Китобе, ки дар даст доред, бо заҳмати ниҳоят зиёд аз ҷоп баромадааст. То дар ин шакли ниҳоят зебо ва мазмуни баланд ба дастии Шумо расидан муаллифон, ҳуруфчинон, рассомон, саҳифабандон ва ноширон ранҷи бисёре кашидаанд, маблағи зиёде сарф кардаанд. Бинобар ин, ба қадри меҳнати онҳо расидан камоли боодобист. Китобро азизу муқаддас донед, чун гавҳараки ҷашм онро эҳтиёт намоед. Китобро бо шавқу завқи беандоза мутолиа созед, аз мундариҷаи он донишатонро афзун гардонед ва бомаърифату соҳибхирад шавед!

Бидонед, ки китобхониву китобдӯстӣ инсонро ҳатман ба қуллаи мурод мерасонад, мартабаашро дар ҷамъият баланд мебардорад, ӯро ҳимматбаланду қадршинос мегардонад. Эҳтиром ба Ватан, ифтихор бо Тоҷикистони азиз, дӯст доштани ҳар гӯшаву канори он аз дуруст мутолиа кардани китоб ва азбар кардани мазмуни матнҳои он ба даст меояд.

Ба Шумо, дӯсти ҷавони ман, дар роҳи омӯзиш, азхуднамоии арзишҳои бузурги инсонӣ муваффақиятҳо таманно дорам.

Бо эҳтиром
Президенти Ҷумҳурии
Тоҷикистон

Э. Раҳмонов

А. ҲАМИДОВА

МАТЕМАТИКА

китоби дарсӣ барои синфи 3

Коллегиаи Вазорати маорифи Ҷумҳурии
Тоҷикистон ба чоп тавсия кардааст

«Сарпараст»

Душанбе

2005

ББК 22.1 Я 72
Х34

Ҳамидова А.

Математика, китоби дарсӣ барои синфи 3. – Душанбе:

“Сарпараст”; Самара: Издательство «Учебная литература». –

Соли 2005, 144 саҳифа.

Истифодаи китоб:

№	Ному насаби хонанда	Синф	Соли хониш	Ҳолати китоб (баҳои китобдор)	
				Аввали сол	Охири сол
1					
2					
3					
4					
5					

Муаллимони мӯхтарам!

Хоҳишмандем фикру мулоҳизаҳои худро оид ба мазмуни китоби мазкур ба нишони 734024, ш. Душанбе, кӯчаи Айнӣ, 45, Пажӯҳишгоҳи улуми педагогии Тоҷикистон ирсол намоед.

ISBN 5-902614-04-X

© “Сарпараст”, 2005

© Издательство “Учебная литература”, 2005

ПРЕЗИДЕНТИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ЭМОМАЛИ РАҲМОҶОВ

ЧАМЪ ВА ТАРҲ ДАР ДОИРАИ 100

1. 1) Адади 5-ро 5 воҳидӣ то ҳосилшавии 50 зиёд кунед.
Адади 50-ро то ҳосилшавии 5 панҷ воҳидӣ кам кунед
2) Адади 10-ро 10 воҳидӣ то ҳосилшавии 100 зиёд кунед.
Адади 100-ро то ҳосилшавии 10 даҳ воҳидӣ кам кунед.
2. Адади 50 пас аз кадом адад меояд? Пас аз адади 99 кадом адад меояд? Дар байни ададҳои 86 ва 90 кадом ададҳо ҳастанд?
3. Адади хурдтарин ва калонтарини дурақамаро номбар кунед.
4. Оид ба чамъ 3 мисоле нависед, ки ҷавобаш 9, 11, 17 бошад.
5. Ададҳои 16, 17, 55, 73, 97, 99-ро навишта, дар зери даҳӣ як хатча, дар зери ададҳои ҷуфт ду хатча кашед.
6. Ададҳои 5, 8, 9, 10, 11, 14, 27, 30, 44, 69-ро нависед ва дар зери ададҳои тоқ як хатча, дар зери ададҳои ҷуфт ду хатча кашед. Намуна: 9, 10.
7. Тарзи ҳисоббарориро шарҳ диҳед:

$48 + 2$	$9 + 5$	$60 - 25$	$15 + (20 - 5)$
$50 - 2$	$14 - 5$	$55 + 25$	$(42 + 8) - 20$

1. 1) Чамъшавандаи якум 39, чамъшавандаи дуум 4.
Ҳосили чамъро ёбед.
2) Фарқи ададҳои 44 ва 6-ро нависед.
2. Модарам дар танӯр як маротиба 12-то нон ва маротибаи дигар 4-то зиёдтар нон часпонданд.

*Рақами 1-и сурх саршавии дарсхоро ишора мекунад.

Модарам бори дуюм ба танӯр чандто нон часпонданд?
 Модарам хамагӣ чандто нон пухтанд?

3. Катакҳои холиро пур кунед ва гӯед, ки адади 15 аз кадом ду адад ҳосил мешавад?

4. Тарзи ҳисоббарорию шарҳ дода, мисолҳоро ҳал кунед:
$9 + 8$	$18 - 9$	$25 + 6$	$41 - 20$

5. Катакҳои сафед ва сиёҳи тахтаи шохмотро ҳисоб кунед. Тахтаи шохмот хамагӣ чанд катак дорад?

Ин донаи шохмот пиёда ном дорад.

6. Падарам дар боғ 18 бех ниҳоли хурмо ва 8 бех зиёдтар ниҳоли себ шинонданд. Падарам хамагӣ чанд бех ниҳол шинонданд?

1. Мисолҳоеро нависед, ки ҷавобаш 8 ва 20 бошад:

$14 - 6 =$	$0 + 8 =$	$12 - 12 =$	$32 - 12 =$
$15 - 9 =$	$16 - 7 =$	$28 - 8 =$	$34 - 4 =$
$28 - 20 =$	$8 - 0 =$	$12 + 8 =$	$35 - 20 =$

2. Ададҳои зеринро хонед: 17, 20, 32, 37, 40, 43, 80.
 3. Ададҳои 52, 53, 64, 87-ро ба суммашон иваз кунед.
 Монанди: $52 = 50 + 2$.
 4. Метр, детсиметр, сантиметр ченакҳои дарозӣ мебошанд.
 1 детсиметр чанд сантиметр аст? 1 метр чанд детсиметр аст? Дар хаткашак 7 см-ро нишон диҳед. Ҳисобкуниро аз қучо сар кардед?

5. Чуфти ифодаҳоро муқоиса карда, монандӣ ва фарқи онҳоро баён кунед:

$$15 + 5$$

$$30 + 25$$

$$14 - 4$$

$$15 + 6$$

$$28 + 25$$

$$14 - 5$$

6. Ададҳои зеринро ба 8 воҳид зиёд кунед ва натиҷаашро 3 воҳид кам кунед: 3, 4, 5, 6, 8, 9.

7. Таркиби адади 9-ро гуед. Суммаи кадом ду адад ба 17 баробар мешавад?

1. 1) Амали ҷамъро бо ду роҳ санҷед:

$$\frac{5 + 4}{9 - 5}$$

$$\frac{12 + 8}{\dots}$$

$$\frac{25 + 10}{\dots}$$

$$9 - 4$$

$$\dots$$

$$\dots$$

$$9 - 4$$

$$\dots$$

$$\dots$$

2) Мисолҳои ҳар як сунунро аз назар гузаронида, гуед, ки ду мисоли охирин аз мисоли якум чӣ тавр пайдо шуданд?

Агар аз ҳосили ҷамъ (сумма) яке аз ҷамъшавандаҳоро тарҳ (кам) кунем, ҷамъшавандаи дигар ҳосил мешавад.

Ин қоидаҳо хонед ва дар хотир нигоҳ доред.

2. Дар табак 2-то анор буд. Саодат ба табак боз 4-то себ, 4-то хурмо ва 4-то нок гузошт. Акнун дар табак ҳамагӣ чандто мева ҳаст?

3. Шифоҳӣ.

1) Суммаи ададҳоро ёбед:

$$6 \text{ ва } 5;$$

$$7 \text{ ва } 6;$$

$$9 \text{ ва } 8;$$

$$60 \text{ ва } 20.$$

2) Фарқи ададҳоро ёбед:

$$11 \text{ ва } 5;$$

$$14 \text{ ва } 7;$$

$$17 \text{ ва } 9;$$

$$80 \text{ ва } 20.$$

3) Ифодаҳоро хонед:

$$7 + 5,$$

$$24 - 20,$$

$$12 + (8 + 1),$$

$$28 - (9 + 5)$$

4. Тарзи ҳисоббарори ро баён кунед:

$$48 + 2$$

$$56 + 20$$

$$80 + 15$$

$$50 - 48$$

$$76 - 56$$

$$95 - 80$$

5. Ду порча кашед: дарозии порчаи якум 5 см, дуюмаш 1 дм. Кадоме аз ин порчаҳо дарозтар аст?

6. Ин донаи шохмот рух ном дорад.

ЗАРЪ ВА ТАҚСИМ

1. 1) Ба абраю астари як кӯрпача 6 м сатин ва чит сарф шуд. Барои дӯхтани 8-то чунин кӯрпача чанд метр сатин ва чит сарф мешавад?

2) Барои дӯхтани 8-то кӯрпачаи якхела 48 м сатин ва чит сарф шуд. Ба як кӯрпача чанд метр сатин ва чит сарф шуд? Ҳалли масъалаҳоро муқоиса намоед. Онҳо чӣ монандӣ ва чӣ фарқ доранд?

2. Ин донаи шохмот шох ном дорад.

3. Ифодаҳоро хонед ва ҳисоб кунед:

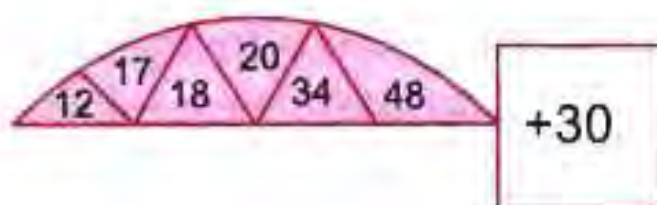
$$\begin{array}{r} 28 \\ + 11 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 31 \\ + 25 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 47 \\ - 25 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 55 \\ - 32 \\ \hline \end{array}$$

4. Ҷавобашро нависед:

5. $8 \cdot 4$ $9 \cdot 4$ $6 \cdot 7$ $54 : 6$ $64 : 8$ $72 : 8$
 $32 : 8$ $36 : 9$ $42 : 6$ $9 \cdot 6$ $8 \cdot 8$ $9 \cdot 8$

6. Ифодаҳоро ҳисоб кунед:

$12 - 4$ $50 - 19$ $40 - (32 + 8)$ $72 : (43 - 34)$
 $8 + 4$ $31 + 30$ $60 + (20 + 10)$ $54 \cdot (61 - 55)$

7. Аз расмҳо истифода бурда, оид ба зарб ва тақсим дутоғӣ мисол нависед:

8. Дар қуттӣ 30 дона тухм буд. Рӯзи якум 5 дона, рӯзи дуюм 7 дона тухм пухтанд. Дар қуттӣ чанд дона тухм монд?

1.

$3 \cdot 2 = 2 \cdot 3$ $2 \cdot 4 = 4 \cdot 2$

Расм ва баробариҳоро мушоҳида кунед, фарқ ва монандии онҳоро гӯед. Хосияти ҷойивазкунии зарбро ба хотир оред.

2. $6 \cdot 2$ $12 : 2$ $5 \cdot 5$ $25 : 5$ $6 \cdot 7$ $42 : 7$
 $6 \cdot 3$ $18 : 3$ $5 \cdot 6$ $30 : 6$ $6 \cdot 9$ $54 : 9$
 $7 \cdot 2$ $14 : 2$ $4 \cdot 9$ $36 : 9$ $9 \cdot 7$ $63 : 7$
 $9 \cdot 9$ $81 : 9$ $9 \cdot 3$ $27 : 3$ $7 \cdot 8$ $56 : 8$

3. Ҳисоб кунед:

$$20 - 5$$

$$15 + 5$$

$$20 - 15$$

$$14 - 6$$

$$6 + 8$$

$$14 - 8$$

$$17 - 8$$

$$9 + 8$$

$$17 - 9$$

Мисолҳои ҳар як сутунро муқоиса карда, гуед, ки мисолҳои дуум ва сеюм аз мисоли якум чӣ ҳел ҳосил карда мешаванд?

Агар фарқ ва тарҳкунандаро ҳамчун кунем, тарҳшаванда ҳосил мешавад. Агар аз тарҳшаванда фарқро тарҳ кунем, тарҳкунанда ҳосил мешавад.

Ин қондаро хонед ва дар хотир нигоҳ доред.

4. Ҷамъро иҷро кунед ва санҷед:

$$\begin{array}{r} 15 \\ + 26 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 40 \\ + 37 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 63 \\ + 28 \\ \hline \end{array}$$

5. Тарҳро иҷро кунед ва санҷед:

$$\begin{array}{r} 54 \\ - 39 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 70 \\ - 48 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 81 \\ - 29 \\ \hline \end{array}$$

САНҶИШИ ЗАРҶ ВА ТАҚСИМ

- 1) Аз 12 метр атлас 6-то куртаи духтарона дӯхтанд. Ба якто курта чанд метр атлас сарф шуд?
2) Аз ду метр атлас якто куртаи духтарона дӯхтанд. Ба 6-то чунин курта чанд метр атлас сарф мешавад?
Ҳалли масъалаҳоро муқоиса намоед.
2. Мисолҳои сутуни якумро истифода бурда, мисолҳои дигарро иҷро кунед:

$$8 \cdot 2 = 16$$

$$16 : 2 = 8$$

$$16 : 8 = 2$$

$$5 \cdot 3 = 15$$

...

...

$$6 \cdot 2 =$$

...

...

Агар ҳосили зарбро ба ҳамзарби дуҷум тақсим кунем, ҳамзарби якум ҳосил мешавад: $16 : 2 = 8$. Агар ҳосили зарбро ба ҳамзарби якум тақсим кунем, ҳамзарби дуҷум ҳосил мешавад: $16 : 8 = 2$.

Амали зарб бо ду роҳ санчида шуд.

Қоидаро хонед ва дар хотир нигоҳ доред.

3. Ифода нависед ва ҳисоб кунед:

1) Тақсимшаванда 8, тақсимкунанда 4. Ҳосили тақсимро ёбед.

2) Ҳосили зарби ададҳои 9 ва 3-ро ёбед.

3) Ҳосили қамъи ададҳои 45 ва 20-ро ёбед.

4. Аз мисолҳои сутуни якум истифода бурда, мисолҳои дигарро иҷро кунед:

$$18 : 2 = 9$$

$$9 \cdot 2 = 18$$

$$18 : 9 = 2$$

$$24 : 6$$

...

...

$$35 : 7$$

...

...

Ҳосили тақсим (9)-ро ба тақсимкунанда (2) зарб кардем, тақсимшаванда (18) ҳосил шуд: $9 \cdot 2 = 18$. Тақсимшаванда (18)-ро ба ҳосили тақсим (9) тақсим кардем, тақсимкунанда (2) ҳосил шуд: $18 : 9 = 2$.

Амали тақсим бо ду роҳ санчида шуд.

5. Қадвали зарби 2 ва 3-ро гуед. Қадвали тақсим ба 2 ва 3-ро гуед.

1. Порчаҳоро чен кунед. Порчаи якум аз порчаи дуюм чанд сантиметр дарозтар аст? Порчаи дуюм аз порчаи якум чанд маротиба кӯтоҳтар аст? Порчаи якум аз порчаи дуюм чанд маротиба дарозтар аст?

Барои як адад назар ба адади дигар чӣ қадар зиёд (кам) буданаширо донистан аз адади калон адади хурд тарх (кам) карда мешавад.

Барои як адад назар ба адади дигар чанд маротиба зиёд (кам) буданаширо донистан адади калон ба адади хурд тақсим карда мешавад.

Хонед ва дар хотир нигоҳ доред.

2. Аз адади 1 то 18 ададҳои чуфт ва тоқро нависед. Кадоме аз онҳо ба 2 тақсим мешаванд? Кадомаш ба 3 тақсим мешаванд?

Ададҳои чуфт ба 2 тақсим мешаванд.

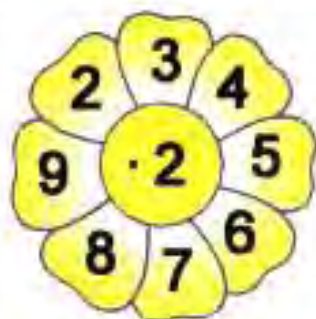
Ададҳои тоқ ба 2 тақсим намешаванд.

3. Дар боғи мактаб 6 бех ниҳоли себ ва ду маротиба камтар ниҳоли зардолу шинонданд. Дар боғи мактаб ҳамагӣ чанд бех ниҳол шинонданд?

4. $6 : 3$ $10 : 2$ $12 : 6$ $5 \cdot 2$ $53 + 7 - 20$
 $6 : 2$ $10 : 5$ $6 \cdot 2$ $9 - 2$ $69 - 9 + 28$

5. Кӣ зудтар ? Ҷавобашро нависед:

6. Ин донаи шоҳмот фил ном дорад.

1. 1) Ададҳои 8 ва 2-ро истифода бурда, оид ба тақсим масъалаи якамала тартиб диҳед.

2) Ададҳои 8 ва 2 ва иборати «...маротиба камтар»-ро истифода бурда, масъалаи дуамала тартиб диҳед.

2. $(68 + 12) - 27$ $18 : 9$ $16 : 8$ $16 - 7$
 $68 + 12 - 27$ $9 \cdot 2$ $8 \cdot 2$ $9 + 7$

3. $\square : 2 = 7$ $\square \cdot 6 = 12$ $\square + 50 = 50$
 $14 : \square = 7$ $2 \cdot \square = 12$ $50 - \square = 50$

4. Ҷуфти мисолҳоро муқоиса кунед, монандӣ ва фарқи онҳоро гӯед.

$48 + 20$ $84 - 10$ $7 \cdot 2$ $14 : 2$
 $20 + 48$ $84 - 14$ $2 \cdot 7$ $18 : 2$

5.

				$4 \cdot 4 = 16$	
				$4 \cdot 5 = 20$	$5 \cdot 4 = 20$
				$4 \cdot 6 = 24$	$6 \cdot 4 = 24$
				$4 \cdot 7 = 28$	$7 \cdot 4 = 28$
				$4 \cdot 8 = 32$	$8 \cdot 4 = 32$
				$4 \cdot 9 = 36$	$9 \cdot 4 = 36$

Мисолҳои сутуни дуюм ва мисолҳои сутуни якум чӣ монандӣ ва фарқ доранд? Оё ҳосили зарб тағйир ёфт?

6. Ба ҷои нуқтаҳо аломат ($>$, $<$, $=$) гузошта, ифодаҳоро хонед:

$$\begin{array}{lll} 4 \cdot 2 \dots 2 \cdot 4 & 8 : 2 \dots 8 \cdot 2 & 36 \cdot 1 \dots 36 - 1 \\ 4 \cdot 3 \dots 4 \cdot 2 & 5 \cdot 2 \dots 2 \cdot 5 & 57 + 10 \dots 57 + 11 \end{array}$$

1. Аз рӯи намуна мисолҳо нависед ва ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{llll} 12 : 3 = 4 & 18 : 2 & 15 : 3 & 16 : 4 \\ 12 : 4 = 3 & \dots & \dots & \dots \end{array}$$

2. Чистонро хонед ва гӯед, ки ин кадом моҳ аст?

*Аз якшанбе то шанбе,
Ҳафтто рӯзи як ҳафта.
Аз чаҳортои ҳафта,
Моҳ ояд рафта-рафта.*

3. $70 + 5$ $80 + 4$ $90 + 9$ $37 + 3$ $50 - 2$
 $75 + 5$ $84 - 4$ $99 - 9$ $48 + 2$ $40 - 3$

4. Дар ҷӯт 4 маротиба 5-тогӣ дона гузоред ва онҳоро ҳисоб кунед.

$$5 + 5 + 5 + 5 = 20$$

$$5 \cdot 4 = 20$$

Чаро 5-ро ба 4 зарб кардед?

5. $18 : 3$ $12 : 3$ $7 \cdot \square = 14$ $\square + 60 = 67$
 $6 \cdot 3$ $3 \cdot 4$ $\square \cdot 2 = 14$ $67 - \square = 60$

6. Мисолҳоро тағ ба тағ навишта, ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{llll} 85 + 9 & 94 - 5 & 77 - 29 & 63 + 27 \\ 56 + 25 & 91 - 25 & 48 + 29 & 77 - 48 \end{array}$$

1. Ҷадвали зарби 5-ро гӯед.
2. Порчаи дарозиаш 12 сантиметрӣ кашед ва онро ба 2 қисми баробар тақсим кунед. Дарозии ҳар як порча чанд сантиметр аст?
3. Аз рӯи расм доирачаҳоро ҳисоб кунед ва доир ба амалӣ зарбу тақсим яктогӣ мисол нависед.

4. Аз коғаз 4 секунҷаи якхела ва квадрат буред.
5. $5 \cdot 4$ $4 \cdot 5$ $8 \cdot 4$ $(65 + 5) - 12$ $58 + 9$
 $6 \cdot 4$ $4 \cdot 4$ $4 \cdot 8$ $38 - (28 - 10)$ $67 - 50$
6. Ҳамзарби яқум 2, ҳайзарби дуҷум 7 аст. Ҳосили зарбро ёбед. Ҳосили зарби ададҳои 9 ва 2-ро ёбед.

1. 1) Тақсимшаванда 16, тақсимкунанда 2. Ҳосили тақсимро ёбед.
 2) Ҳосили зарби ададҳои 4 ва 8-ро ёбед.
 3) Адади 9-ро 4 маротиба зиёд кунед.
2. Дар як қуттӣ 9 кг помидор бошад, дар 9-то чунин қуттӣ чанд килограмм помидор мешавад?

3. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} 45 \\ + 20 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 72 \\ + 19 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 27 \\ - 18 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 63 \\ - 49 \\ \hline \end{array}$$

4. $7 \cdot 4$ $9 \cdot 4$ $21 : 3$ $24 : 3$
 $4 \cdot 7$ $4 \cdot 9$ $7 \cdot 3$ $8 \cdot 3$
5. Ҷадвали зарб ва тақсими 6-ро гӯед.

БАРОБАРИ ВА НОБАРОБАРИ

Рамзҳои «>», «<» аломатҳои нобаробарӣ (калон ва хурд) мебошанд, «=» аломати баробарӣ аст.

$$5 = 5, \quad 6 \cdot 3 = 3 \cdot 6, \quad 42 + 4 = 46, \quad 4 \cdot 2 = 8$$

$18 - 6 = 12$ ва монанди инҳо баробарӣ мебошанд.

$8 > 7$, $7 < 8$, $10 + 2 > 10$, $14 + 1 > 14 - 2$, $5 \cdot 2 < 5 \cdot 3$,
 $8 : 2 < 8 \cdot 2$ ва монанди инҳо нобаробарӣ мебошанд.

Мисолҳо: 1) $18 + 2 \dots 2 + 18$

$$18 + 2 = 2 + 18$$

$$20 = 20$$

2) $7 \cdot 4 \dots 7 \cdot 3$

$$7 \cdot 4 > 7 \cdot 3$$

$$28 > 21$$

Дар мисоли якум ҷои ҷамъшавандаҳо иваз шудааст. Аз ин сабаб ба ҷои нуқтаҳо аломати баробарӣ «=» гузошта шуд. Ин ҷо ҳамзарбҳои якуми ҳар ду ифода якхела буда, ҳамзарбҳои дуюм фарқ мекунанд (4 аз 3 калон аст). Аз ин сабаб ба ҷои нуқтаҳо аломати калон гузоштем.

1. Ифодаҳои тарафи чап ва ростро муқоиса кунед ва ба ҷои нуқтаҳо аломати мувофиқ (>, <, =) гузошта, онҳоро хонед:

$$20 + 5 \dots 5 + 20$$

$$43 - 3 \dots 43 - 2$$

$$6 \cdot 4 \dots 6 \cdot 3$$

$$24 : 3 \dots 24 : 4$$

2. 1) Дар синф дар қатори якум 10 нафар, дар қатори дуюм 12 нафар хонанда нишааст. Дар кадом қатор хонанда зиёдтар (камтар) аст? Ададҳои истифода бурда, аз рӯи намуна як нобаробарӣ нависед.

2) Аз рӯи расми якум ду нобаробарӣ ва аз расми дуум як баробарӣ нависед ва онҳоро хонед:

1)

2)

3. Агар як сӯзанӣ 9 гул дошта бошад, ба 3-то чунин сӯзанӣ чанд гул дӯхта мешавад?

4. $9 \cdot 4$ $21 : 7$ $14 : 7$ $42 - 2 + 52$
 $36 : 4$ $3 \cdot 7$ $7 \cdot 2$ $38 - (30 + 8)$

ЗАРБ ВА ТАҚСИМ БА ЯК

1. 1) Дар рӯи миз як маротиба 4-тоғӣ доирача гузored. Ҳисоб кунед, ки як маротиба 4-тоғӣ чандто мешавад?

2) Дар чӯти синф як маротиба 10-тоғӣ дона гузored.

2. $8 \cdot 1 = 8$ $15 \cdot 1 = \square$ $9 \cdot 1 = \square$ $1 \cdot 5 + 20 = \square$
 $1 \cdot 8 = \square$ $1 \cdot 15 = \square$ $\square \cdot 9 = 9$ $34 - 4 \cdot 1 = \square$

Ададро ба як зарб кунем, худи ҳамон адад ҳосил мешавад. Агар ҳамзарби дуум як бошад, ҳосили зарб ба ҳамзарби якум баробар мешавад: $7 \cdot 1 = 7$. Агар ҳамзарби якум як бошад ҳосили зарб ба ҳамзарби дуум баробар мешавад: $1 \cdot 6 = 6$.

Қондаро хонед ва дар хотир нигоҳ доред.

3. 6-то гулро сегой ба чанд кас тӯхфа карда метавонед?
6-то гулро яктогй ба чанд кас тӯхфа карда метавонед?

Ададро ба як тақсим кунем, худи ҳамон адад ҳосил мешавад: $6 : 1 = 6$, $9 : 1 = 9$.

Агар тақсимкунанда як бошад, ҳосили тақсим ҳамеша ба тақсимшаванда баробар мешавад:

$$14 : 1 = 14, \quad 16 : 1 = 16.$$

Қоидаҳоро хонед ва дар хотир нигоҳ доред.

4. $1 \cdot 1 : 1$ $12 \cdot 1 : 1$ $(20 - 12) \cdot 1$ $(19 - 18) \cdot 1$
 $10 : 5 \cdot 1$ $9 : 1 \cdot 1$ $1 \cdot (38 - 30)$ $(19 - 1) : 1$
5. Барои боғчаи бачагон 18 кг себ оварданд, ки ин аз миқдори хурмо 2 маротиба зиёд буд. Ба боғча чанд килограмм себ ва хурмо оварданд?
1. 1) Мисоле оред, ки ҳамзарби дуҷум як бошад.
2) Мисоле оред, ки ҳамзарби якум як бошад.
3) Кадом вақт ҳосили зарб ба яке аз ҳамзарбҳо баробар мешаванд? Мисол оред.
4) Агар тақсимкунанда як бошад, ҳосили тақсим ба чӣ баробар мешавад? Мисол оред.
2. 1) Ҳосили зарби ададҳои 15 ва 1-ро нависед.
2) Ҳосили тақсими ададҳои 8 ва 1-ро нависед.
3) Тақсимшаванда 24, тақсимкунанда 4.
Ҳосили тақсимро ёбед.
3. Муқоиса кунед ва ба ҷои нуқтаҳо аломати мувофиқ ($>$, $<$, $=$) гузошта, онҳоро хонед:
$2 \cdot 5 \dots 5 \cdot 1$	$9 : 1 \dots 9 \cdot 1$
$10 + 8 \dots 10 - 8$	$24 + 4 \dots 4 + 24$

4. Шифохӣ. Ба хонаи мо 10 нафар меҳмон омад. Бегоҳӣ 8 нафар меҳмон рафту 2 нафари дигар омад. Бегоҳӣ дар хона чанд нафар меҳмон шуд?

5. Гулноза 12-то коса ва 5-то зиёдтар пиёла шуст. Гулноза чандто косаю пиёла шуст?

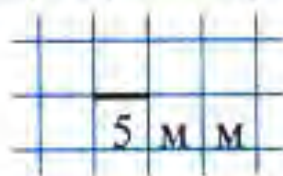
6. $(62 - 40) + 5$ $16 : 4$ $9 \cdot 4$ $19 + 18$
 $48 + (70 - 28)$ $4 \cdot 4$ $36 : 4$ $37 - 18$

7. Ин донаи шохмот чӣ ном дорад?

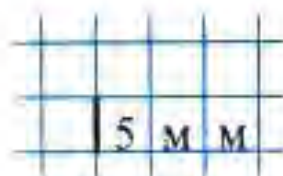

1. Аз ченакҳои дарозӣ кадомашро медонед?

2. 1) Дарозии як катаки дафтарадонро чен карда, ин тавр нишона кунед:

2) Баландии як катаки дафтарадонро чен кунед ва ин тавр нишона кунед:

3) Дарозии як катаки дафтар чанд миллиметр аст? Баландиаш-чӣ?

4) Дарозии се катаки дафтар чанд миллиметр аст? Дарозии 4 катак-чӣ?

3. Хонед ва нависед:

$$1 \text{ см} = 10 \text{ мм}$$

$$1 \text{ м} = 100 \text{ см}$$

$$1 \text{ дм} = 10 \text{ см}$$

$$1 \text{ м} = 10 \text{ дм}$$

4. 1) Дарозӣ ва бари дафтарро чен кунед.

2) Аз қоғаз 3 тасмачаи дарозиаш 30 миллиметрӣ буред ва аз онҳо секунҷа созед.

$$\begin{array}{cccc}
 5. & 7 \cdot 3 & (91 + 8) - 9 & 82 + 8 + 10 & 75 - (50 + 25) \\
 & 21 : 3 & (90 + 9) + 1 & 100 - 10 - 9 & 68 - (19 + 19)
 \end{array}$$

АДАДҲОИ НОМДОР

Ададҳои номдори содда ва таркибӣ

Шумо дар синфи дуҷум бо сантиметр, дасиметр, метр ва дар синфи сеҷум бо миллиметр шинос шудед – инҳо ченакҳои дарозӣ мебошанд. Килограмм, грамм ченакҳои вазн мебошанд. Сомонӣ, дирам ченаки арзиш мебошанд. 5 кг, 4 сомонӣ, 50 сомонӣ, 2 дм, 7 см ва монанди инҳо – ададҳои номдори содда;

4 см 5 мм, 1 дм 8 см, 15 см 2 мм ва монанди онҳо ададҳои номдори таркибӣ мебошанд.

Ададҳои номдори соддаи калонтарро ба хурдтараш иваз кардан мумкин аст: 2 дм = 20 см, 3 см = 30 мм; ададҳои номдори таркибиро бо адади номдори содда иваз кардан мумкин аст:

$$1 \text{ см } 4 \text{ мм} = 14 \text{ мм}; \quad 2 \text{ дм } 1 \text{ см} = 21 \text{ см}.$$

1. 1) Дар дафтарадон порчаи дарозиаш 1 дм кашед ва онро бо сантиметр ифода кунед: $1 \text{ дм} = 10 \text{ см}$
 2) Порчаи дарозиаш 1 дм 2 см кашед ва онро бо сантиметр ифода кунед.

2. Ифода кунед:

$$\begin{array}{ll}
 1) \text{ бо дм: } 3 \text{ м} = \dots \text{ дм} & 2 \text{ м } 5 \text{ дм} = \dots \text{ дм} \\
 & 30 \text{ см} = \dots \text{ дм} \quad 90 \text{ см} = \dots \text{ дм}
 \end{array}$$

$$\begin{array}{ll}
 2) \text{ бо см: } 2 \text{ дм } 8 \text{ см} = \dots \text{ см} & 6 \text{ дм} = \dots \text{ см} \\
 & 4 \text{ дм } 1 \text{ см} = \dots \text{ см} \quad 9 \text{ дм} = \dots \text{ см}
 \end{array}$$

3. Муқоиса кунед. Ба ҷои нуқтаҳо аломати ($>$, $<$, $=$) гузоред ва хонед:

$$88 \dots 90 \qquad 1 \text{ м} \dots 1 \text{ дм} \qquad 4 \text{ см} 1 \text{ мм} \dots 4 \text{ см}$$

$$99 \dots 90 \qquad 8 \text{ дм} \dots 80 \text{ см} \qquad 2 \text{ дм} 5 \text{ см} \dots 3 \text{ дм}$$

4. Ду адади номдори содда, ду адади номдори таркибӣ нависед.

$$5. \quad (25 + 7) : 4 \qquad (70 - 62) \cdot 3 \qquad 4 \cdot 6 : 3 \qquad 28 + 9$$

$$18 : (12 - 9) \qquad 4 \cdot (32 - 30) \qquad 16 : 4 \cdot 5 \qquad 37 - 9$$

1. 1) Адади 28 см-ро бо дм ва см ифода намоед.
2) Ададҳои 30 см, 70 см-ро бо десиметр ифода намоед.

$$2. \quad 14 \cdot 1 + 50 \qquad (25 - 10) \cdot 1 \qquad 90 - 80 + 20$$

$$1 \cdot 12 + 80 \qquad (12 + 8) - 1 \qquad 60 + 30 - 40$$

3. Ширмоҳӣ дар обҳои ширин зиндагӣ мекунад ва дарозияш то 50 см мешавад. Дарозии моҳиро бо десиметр ифода кунед.

4. 1) Порчаи дарозияш 6 см кашед. Дарозии онро 2 маротиба зиёд кунед. Дарозии порчаи дуумро ёбед. Бо десиметр ва сантиметр ифода кунед.
2) Дарозии порчаро чен кунед. Онро 2 маротиба кам карда, дар дафтратон кашед.

$$5. \quad 24 : 4 \cdot 2 \qquad 36 : 4 \cdot 3 \qquad (12 + 12) : 6 \qquad 47 - 7 + 20$$

$$8 \cdot 2 : 3 \qquad 9 \cdot 3 : 3 \qquad (32 + 10) : 7 \qquad 68 + 5 - 30$$

1. 15 литр ширро ба се хурма ба миқдори баробар андохтанд. Дар ҳар як хурма чанд литр шир андохтанд?
2. Аз чор литр шири чӯшондагӣ як пиёла қаймоқи хонагӣ гирифтани мумкин аст. Аз 12 литр шир чанд пиёла қаймоқи хонагӣ гирифта мешавад?

3. Дар синфи 3 «А» 24 талаба, дар синфи 3 «Б» 2 нафар камтар, дар синфи 3 «В» назар ба синфи 3 «Б» 4 нафар зиёдтар талаба мехонад. Дар се синфи сеюм чанд нафар талаба мехонад?

4. Ифодаҳоро муқоиса кунед. Онҳо чӣ монандӣ ва чӣ фарқ доранд?

$$12 : 3 = 4 \quad 18 : 2 \quad 9 \cdot 3 \quad 84 + 5 \quad 96 - 20$$

$$12 : 4 = 3 \quad 18 : 3 \quad 3 \cdot 9 \quad 84 + 6 \quad 95 - 20$$

Ҳосили тақсим, ҳосили зарб, сумма, фарқ чӣ хел тағйир ёфт?

5. 1) Ҳосили зарб кадом вақт ба сифр баробар мешавад?
 2) Ҳосили тақсими ду адад кай ба тақсимшаванда баробар мешавад?
 3) Тақсимшавандаро тағйир надода, тақсимкунандаро зиёд кунем, ҳосили тақсим чӣ хел тағйир меёбад?

1. Ба қои се нуқта аломати мувофиқ ($>$, $<$, $=$) гузоред ва ҳонед.

$$1) 15 + 4 \dots 15 + 5 \quad 2) 8 \cdot 4 \dots 8 \cdot 3 \quad 3) 40 - 8$$

Намунаи ҳал:

$$15 + 4 < 15 + 5; \quad 19 < 20.$$

2. Ададҳои зеринро аввал 3 маротиба зиёд кунед, пас ба 3 воҳид кам кунед:

$$3, 4, 5, 6, 7, 8.$$

Намуна:

$$3 \cdot 3 = 9 \quad 4 \cdot 3 = \dots \quad \dots \quad \dots$$

$$3 - 3 = 0 \quad 4 - 3 = \dots \quad \dots \quad \dots$$

3. Модар 10-то фатир ва 28-то кулча пухт. То бегоҳӣ 10-то кулчаю 2-то фатирро хӯрданд. Модар 12-то кулчаю 4-то фатирро ба меҳмонӣ бурд. Чандто фатиру кулча боқӣ монд?

4. Талабагон дар гулхонаи назди мактаб 38 бех ниҳоли райҳон ва 10 бех камтар хиногул, назар ба хиногул 6 бех зиёдтар гули садбарг шинонданд. Талабагон ҳамагӣ чанд бех гул шинонданд?
5. Мисолҳоро тағ ба тағ навишта, ҳисоб кунед:
$65 + 20$	$39 + 27$	$72 + 18$	$80 + 12$
$85 - 20$	$66 - 27$	$90 - 72$	$100 - 12$
6. Аз ададҳои 1 см ва 2 дм 6 см кадомаш адади номдори содда ва кадомаш адади номдори таркибӣ аст?

ТАРТИБИ ИҶРОИ АМАЛҲО ДАР ИФОДАҲОИ БЕҚАВС

Шумо чор амали арифметикиро медонед: ҷамъу тарҳ ва зарбу тақсим. Амалҳои ҷамъу тарҳ (+, -) амалҳои дараҷаи якум, амалҳои зарбу тақсим (·, :) амалҳои дараҷаи дуум.

$50 + 24 - 40$, $42 - 20 + 2$, $16 : 4 \cdot 2$, $9 \cdot 2 : 3$ ва монанди инҳо ифодаҳои беқавс мебошанд.

Агар ифодаи беқавс аз амалҳои дараҷаи якум (ҷамъ ва тарҳ) иборат бошад, ҳисоббарорӣ аз чап ба рост бо тартиб иҷро карда мешавад. Монанди :

$$\overset{1}{50} + \overset{2}{24} - 40 = 34$$

$$\overset{1}{42} - \overset{2}{20} + 2 = 24$$

$$\overset{1}{59} - \overset{2}{9} - 20 = 30$$

$$\overset{1}{61} + \overset{2}{8} + 1 = 70$$

Агар ифодаҳои беқавс аз амалҳои дараҷаи дуум (зарбу тақсим) иборат бошад, ҳисоббарорӣ низ аз чап ба рост бо тартиб иҷро карда мешавад.

Монанди:

$$9 \cdot 2 : 3 = 6$$

$$16 : 4 \cdot 2 = 8$$

Агар ифодаҳои бекаве аз амалҳои дараҷаи якум ва дуҷум иборат бошад, аввал амалҳои дараҷаи дуҷум, сипас амалҳои дараҷаи якум иҷро карда мешаванд.

Монанди:

$$42 : 7 + 44 = 50$$

$$85 - 9 \cdot 5 = 40$$

$$21 : 3 + 18 : 2 = 16$$

$$8 \cdot 9 - 4 \cdot 8 = 40$$

1. Дар ноҳия 34 мактаби миёнаву 15 мактаби ҳаштсола ва 6 мактаби ибтидоӣ ҳаст. Дар ноҳия ҳамагӣ чанд мактаб ҳаст?
2. Тартиби иҷрои амалҳоро нишон дода, ифодаҳоро ҳисоб кунед:
 $37 + 16 + 40$ $74 - 24 - 16$ $21 : 3 \cdot 3$ $7 \cdot 3 : 3$
 $59 - 9 + 38$ $82 + 8 - 11$ $9 \cdot 4 : 4$ $12 : 4 \cdot 9$
3. Дар зарфи 35 литра 24 литр равғани растанӣ ҳаст. Дар зарф боз чанд литр равған рехтан мумкин аст?

ТАРТИБИ ИҶРОИ АМАЛҲО ДАР ИФОДАҲОИ ҚАВСДОР

1) $60 - 50 + 8 = 10 + 8 = 18$. Ин чӣ хел ифода аст?

Ифодаро хонед. Тартиби амалҳоро нишон диҳед ва ҳисоб кунед.

Дар ифодаи $60 - 50 + 8$ қавс гузошта, онро ба ифодаи қавсдор табдил дода метавонем:

$$(60 - 50) + 8 \text{ ё ки } 60 - (50 + 8).$$

2) $(60 - 50) + 8$ – ин ифодаи қавсдор. Ифодаро мехонем: ба фарқи ададҳои 60 ва 50 чамъ кардани адади 8; даруни қавс, яъне $(60 - 50)$ чамъшавандаи якум буда, аз фарқи ду адад иборат мебошад. 8 чамъшавандаи дуюм аст.

Дар ифодаи қавсдор ифодаи даруни қавс ҳисоб карда мешавад:

$$\overset{1}{(60 - 50)} + \overset{2}{8} = 18 \text{ ё ки } (60 - 50) + 8 = 10 + 8 = 18$$

а) Дар ифодаи $60 - 50 + 8 =$ қавс гузоштем:

$$(60 - 50) + 8 = 10 + 8 = 18, \text{ натиҷа тағйир наёфт.}$$

Сабаб чист? Вақте ки ду адади аввалро дар қавс гирифтем, тартиби амалҳо дигар нашуд.

б) Вақте ки дар ифодаи $60 - 50 + 8$ ду адади охиринро ба даруни қавс навиштем, тартиби амалҳо тағйир ёфт.

$$60 - (\overset{2}{50} + \overset{1}{8}) = 60 - 58 = 2$$

в) $24 : (11 - 8)$ ифодаи қавсдор аст. Ифодаро мехонем: адади 24-ро ба фарқи ададҳои 11 ва 8 тақсим кардан; 24 – тақсимшаванда, даруни қавс $(11 - 8)$ тақсимкунанда буда, аз фарқи ду адад иборат мебошад.

Ин ифода амалҳои дараҷаи якум ва дуюмро дорад. Дар ин ҳел ифодаҳо аввал даруни қавс (яъне амали тарҳ), пас амали тақсим иҷро карда мешавад:

$$24 : (11 - 8) = 24 : \overset{1}{3} = \overset{2}{8} \text{ ё ки } 24 : (11 - 8) = 8$$

1. Ифодаҳоро хонед. Тартиби иҷрои амалҳоро нишон дода, онҳоро ҳисоб кунед:

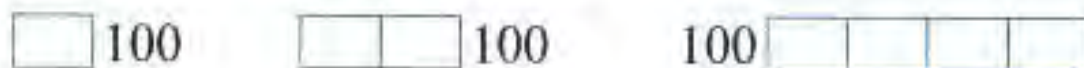
$$\begin{array}{llll} (17 + 11) : 4 & 9 + 18 : 3 & 75 - 40 + 5 & 4 \cdot 9 - 9 \cdot 4 \\ (47 - 5) : 7 & 42 : (4 + 2) & 75 - 40 - 5 & 7 \cdot 4 + 6 \cdot 2 \end{array}$$

$$2. \quad 9 - 4 \cdot 2 \qquad 7 \cdot (48 - 45) \qquad 7 \cdot 4 + 4 \cdot 5$$

$$\qquad (9 - 4) \cdot 2 \qquad 36 : 4 \cdot 4 \qquad 18 : 3 - 3 \cdot 2$$

3. Ребус. Ба ҷои катакҳо ҳарфҳоеро гузоред, ки калимаҳо пайдо шаванд ва онро хонед:

4. Дарахти анҷир то 100 сол ва зиёда аз он умр мебинад. Дарахти чормағз ҳам ҳамин қадар умр мебинад. Аз ин рақамҳо як баробарӣ нависед.

1. Муқоиса кунед ва ба ҷои се нуқта аломати мувофиқ гузоред:

$$10 : 5 \dots 2 \cdot 1 \qquad 39 + 1 \dots 39 - 1 \qquad 12 \text{ см} \dots 1 \text{ дм } 2 \text{ см}$$

$$5 \cdot 7 \dots 7 \cdot 5 \qquad 54 - 4 \dots 54 - 5 \qquad 18 \text{ см} \dots 1 \text{ дм } 5 \text{ см}$$

2. Аз расм ададҳоеро нависед, ки ба 5 тақсим мешаванд:

3. Мисолҳоро тағ ба тағ навишта, ҳисоб кунед:

$$65 + 17 \qquad 53 + 28 \qquad 90 - 54 \qquad 48 + 36$$

4. Ба мисолҳои сутуни якум нигаред. Дурустии ҳалро бо амали зарб санҷед:

$$15 : 5 = 3 \qquad 25 : 5 \qquad 30 : 5 \qquad 35 : 5$$

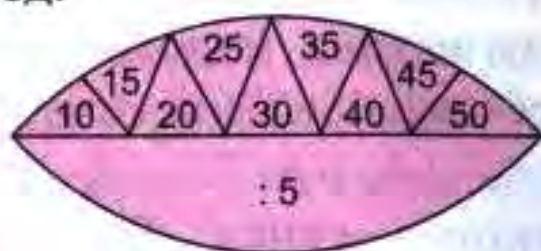
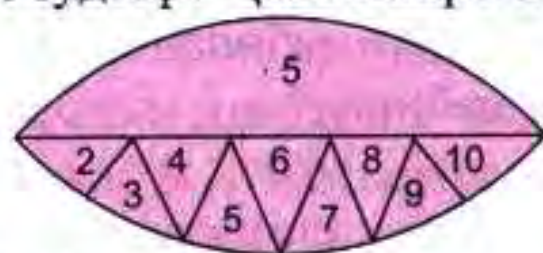
$$3 \cdot 5 = 15 \qquad \dots \qquad \dots \qquad \dots$$

5. Дар ифодаҳо ба зери ҳамзарбҳо яктоғӣ хатча, зери тақсимшаванда як хатча, зери тақсимкунанда ду хатча кашида, онҳоро ҳисоб кунед:

$$6 \cdot 5 \qquad 9 \cdot 5 \qquad 8 \cdot 5 \qquad 45 : 9 \qquad 35 : 5 \qquad 15 : 3$$

6. Барои намакӣ кардани помидор ба як банкаи селитра се қошук намак меандозанд. Ба 9-то чунин банка чанд қошук намак лозим аст? Ба 6-то чунин банка чӣ?
7. Аз 8 коса орд 32-то нон пухтанд. Аз 9 коса орд чандто хамин хел нон пухтан мумкин аст?
8. Кӣ зудтар? Ҷавобашро нависед.

1. Шифохӣ. Хонандагони ду мактаб дар бозиҳои шавқовари варзишӣ мусобиқа карданд. Командаи «Умед» соҳиби 63 ҳол, командаи «Шарқ» назар ба он 5 ҳол камтар гирифт. Дар мусобиқа кадом команда голиб баромад?
2. Марҷон 5 маротиба 3-тоғӣ мӯҳраи сафед ва 4 маротиба 5-тоғӣ мӯҳраи кабуд дорад. Марҷон чанд мӯҳра дорад?

3. $8 \cdot 3 + 8 : 2$ $49 - (35 + 6)$ $-(15 - 7) \cdot 5$
 $9 \cdot 5 - 8 \cdot 2$ $(58 - 50) + 67$ $(32 - 16) : 4$
4. Се ададҳо номбар кунед, ки ба 4 тақсим шаванд.
5. Дарозии порчаро чен кунед ва дар дафтратон порчае кашед, ки назар ба ин 3 маротиба дарозтар бошад.

6. $1 \cdot 9$ $20 + 8$ $8 \cdot 0$ $48 + 40$ $25 : 5$
 $9 : 1$ $20 - 0$ $0 \cdot 7$ $88 - 48$ $5 \cdot 5$

7. Шифохӣ.

- 1) Адади 8-ро ҳафт маротиба зиёд кунед.
- 2) Адади 8-ро ҳафт воҳид зиёд кунед.
- 3) Адади 54-ро шаш маротиба кам кунед.

1. Қурбоққа то 20 сол, муш то 4 сол умр мебинад. Қурбоққа аз муш чанд маротиба зиёдтар умр мебинад? Муш аз қурбоққа чанд сол камтар умр мебинад?

2. Муқоиса кунед. Ба ҷои каталокҳо аломати мувофиқ гузоред:

$$\begin{array}{lll} 8 \cdot 6 \square 6 \cdot 8 & 2 \text{ дм } 2 \text{ см } \square 2 \text{ см} & 12 : 3 \square 12 - 10 \\ 48 + 3 \square 48 - 3 & 3 \text{ дм } 5 \text{ см } \square 30 \text{ см} & 36 : 6 \square 42 : 7 \end{array}$$

3. $16 : 2 + 9 \cdot 6$ $9 \cdot 6$ $54 : 9$ $72 - 40 - 2$
 $9 \cdot 6 - 54 : 6$ $8 \cdot 4$ $6 \cdot 9$ $38 + 30 + 32$

4. Адади 18 аз адади 6 чанд маротиба калон аст? Адади 9 аз адади 18 чанд маротиба хурд аст?

5. Ба куртаи чакани занона 12 гул, ба куртаи духтарча 2 маротиба камтар гул дӯхтанд. Ба ду курта чанд гул дӯхтанд?

6. Шифохӣ. Ададҳои зеринро 6 маротиба зиёд кунед:

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9

7. Ребусҳо. 1) Ба ҷои нуқтаҳо адади мувофиқ гузоред ва хонед:

...тор   ...мағз   ...руд   ...акент

2) Чӣ хел ребусҳоро медонед?

ИФОДАҲОИ ҲАРФӢ

1. $15 + 4$, $6 \cdot 7$, $28 - 10$, $42 - 8 \cdot 5$, $(38 + 2) - 25$,
 $16 : 2 + 6 : 3$ ва монанди инҳо ифодаҳои ададӣ ном
доранд. $8 + a$, $12 - c$, $9 - a$, $b : 3$ ва монанди инҳо
ифодаҳои ҳарфӣ мебошанд.

Ифодаи $8 + a$ чунин хонда мешавад: ҳосили ҷамъ
(сумма)-и ададҳои 8 ва a ; адади 8-ро ба a воҳид зиёд
кардан; 8 – ҷамъшавандаи якум, a – ҷамъшавандаи
дуюм.

Дар ифодаи ҳарфӣ ба ҷои ҳарф кимат гузошта
мешавад.

Агар $a = 1$ бошад, кимати ифодаи $8 + a$ ба 9 баробар
мешавад, яъне $8 + a = 9$. Ба ҷои a киматҳои гуногун: 0,
1, 2, 3, 4, 5 ва ғайра гузоштан мумкин аст.

Намунаи навишти ифода дар тахтаи синф ва дафтар:

$$8 + a$$

$$a = 1$$

$$8 + 1 = 9$$

2. 1) Дар ифодаи $12 - c$ ба ҷои c адади 12 ва ададҳои аз
12 хурдро гузошта метавонем, вале адади аз 12 –
калонро гузоштан мумкин нест. Ифодаи $12 - c$ чунин
хонда мешавад: фарқи ададҳои 12 ва c ; 12
тарҳшаванда, c – тарҳкунанда; 12-ро c воҳид кам
кардан ва ғайра. Агар $c = 4, 5, 12$ бошад, ифода чунин
ҳисоб карда мешавад:

$$12 - c$$

$$c = 4$$

$$12 - 4 = 8$$

$$12 - c$$

$$c = 5$$

$$12 - 5 = 7$$

$$12 - c$$

$$c = 12$$

$$12 - 12 = 0$$

2) Дар ифодаи $12 - c$ ба ҷои c ададҳои 1, 7, 8-ро гузошта, ҳисоб кунед.

3) Ифодаи $9 \cdot a$ -ро хонед. Агар $a = 0$, $a = 1$, $a = 2$ бошад, онро ҳисоб кунед.

4) Ифодаи $b : 3$ -ро хонед. Ба ҷои b кадом ададҳо гузошта мешаванд?

3.	$9 \cdot 5$	$45 : 9$	$66 - 6 \cdot 6$	$84 - (40 + 24)$
	$7 \cdot 4$	$28 : 7$	$8 \cdot 5 + 47$	$(53 - 31) - 21$
	$8 \cdot 3$	$24 : 3$	$42 : 6 \cdot 7$	$(37 + 34) - 49$

4. 1) Ҳосили зарби ададҳои 9 ва 6-ро ёбед.

2) Адади 9-ро 6 маротиба зиёд кунед.

5. Мактаббачаҳо дар таътили тирамоҳӣ 10 рӯз, дар таътили зимистона 2 рӯз зиёдтар истироҳат мекунанд. Онҳо дар таътили тирамоҳӣ ва зимистона ҳамагӣ чанд рӯз истироҳат мекунанд?

6. Дар вақти ҳолӣ. Хафт бародарон якҷой хоҳар доранд. Онҳо ҳамагӣ чанд хоҳар доранд?

1. Духтарони ҷамъаи шаҳри Бӯстон бо ҷамъаи духтарони шаҳри Гулистон дар баскетболбозӣ мусобика карда, ҷамъаи Бӯстон соҳиби 88, ҷамъаи Гулистон соҳиби 82 ҳол шуданд. Дар бозӣ кадоме аз ҷамъаҳо ғолиб омад ва чанд ҳол зиёд гирифт?

2. Дар синф дар қатори якум 7 миз, дар қатори дуюм 6 миз ҳаст. Дар ҳар як миз ду нафарӣ хонанда нишастааст. Дар синф ҳамагӣ чанд нафар хонанда ҳаст?

3. Хонед ва қимати ифодаро ёбед:

$28 - b$, агар $b = 7$, $b = 8$, $b = 9$, $b = 10$ бошад.

4. Тартиби иҷрои амалхоро нишон дода, ифодаҳоро ҳисоб кунед:

$$24 : 4 + 8 \cdot 4$$

$$48 : (56 - 50)$$

$$43 - 28$$

$$9 \cdot 5 - 36 : 6$$

$$(62 - 57) \cdot 2$$

$$38 + 47$$

$$8 \cdot 7 - 8 \cdot 6$$

$$42 : (42 : 7)$$

$$57 + 40$$

5. Муқоиса намоед ва ба ҷои нуқтаҳо аломати мувофиқ гузоред:

$$78 \dots 87$$

$$42 + 7 \dots 42 - 7$$

$$7 \cdot 6 \dots 6 \cdot 8$$

$$66 \dots 56$$

$$89 - 4 \dots 80 + 0$$

$$24 : 3 \dots 24 : 4$$

6. Номи ин шаклҳоро гӯед.

1. Аз 8 кг анор 2 литр шарбати анор гирифтани мумкин аст. Аз 24 кг анор чанд литр шарбати анор гирифтани мумкин аст?
2. Агар аз 12 кг себ 4 литр шарбати себ гирифтани имконпазир бошад, аз 18 кг себ чанд литр шарбати себ гирифтани мумкин аст?
3. Ду порча кашед: дарозии порчаи якум 1 дм 8 см, дарозии порчаи дуюм аз дарозии порчаи якум ду маротиба кӯтоҳтар аст. Дарозии порчаи дуюм чанд сантиметр аст?
4. Аз байни ададҳои аз 8 то 40 чор ададери номбар кунед, ки ба 8 тақсим шаванд.
5. Шифоҳӣ. Сафина 16 сола, Парвина 4 сола. Парвина аз Сафина чанд маротиба хурдтар аст? Сафина аз Парвина чанд маротиба калонтар аст? Сафина аз Парвина чанд сол калон аст?

$$6. \quad 9 : 1 \quad 54 : 4 \quad (45 - 9) : 4 \quad 12 : 3 + 48 : 6$$

$$7 \cdot 1 \quad 35 : 5 \quad 36 : (28 - 25) \quad 8 \cdot 6 + 5 \cdot 9$$

7. Мисолҳоро тағ ба тағ навишта, ҳисоб кунед:

$$63 - 48 \quad 49 + 37 \quad 82 - 45 \quad 37 + 56$$

МАСЪАЛАҲОИ БАРЪАКС

1. 1) Зулфия 25 дона чормағз, Сарвиноз 20 дона чормағз, шикаст. Онҳо ҳамагӣ чанд дона чормағз шикастанд? Барои тартиб додани масъалаи баръакс масъалаи додашударо масъалаи роста қабул карда, пас аз рӯи он масъалаҳои баръакс тартиб додан мумкин аст.

Навишти кӯтоҳи масъала:	Ҳалли масъалаи додашуда:
Зулфия – 25 дона	$25 + 20 = 45$
Сарвиноз – 20 дона	Ҷавоб: 45 дона чормағз.
} ? дона	

2) Зулфия ва Сарвиноз 45 дона чормағз шикастанд. Зулфия 25 дона чормағз шикаст. Сарвиноз чанд дона чормағз шикаст?

Зулфия – 25 дона	$45 - 25 = 20$
Сарвиноз – ? дона	Ҷавоб: 20 дона чормағз.
} 45 дона	

3) Зулфия ва Сарвиноз 45 дона чормағз шикастанд. Сарвиноз 20 дона чормағз шикаст. Зулфия чанд дона чормағз шикаст?

Зулфия – ? дона	$45 - 20 = 25$
Сарвиноз – 20 дона	Ҷавоб: 25 дона чормағз.
} 45 дона	

Масъалаҳои дуҷуму сеюм аз масъалаи якум ҳосил карда шуданд. Аз ин сабаб ду масъалаи охирин нисбат ба масъалаи додашуда масъалаҳои баръакс номида мешаванд.

$$\begin{array}{lll}
 2. \quad 8 \cdot 5 = 40 & 7 \cdot 9 = & 72 : 8 = \\
 40 : 8 = 5 & 63 : 7 = & 9 \cdot 8 = \\
 40 : 5 = 8 & 63 : 9 = & 8 \cdot 9 =
 \end{array}$$

Мисолҳои сутуни якумро мушоҳида намоед.

Мисолҳои дуҷум ва сеюм аз мисоли якум чӣ тавр ҳосил карда шудаанд? Мисолҳои дуҷуму сеюми ҳар як сутун нисбат ба мисоли якум баръакс мебошанд.

3. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{lll}
 (61 - 59) \cdot 2 & 2 \cdot (84 - 76) & 2 \cdot (17 - 8) \\
 (93 - 87) \cdot 2 & 2 \cdot (32 - 25) & 2 \cdot (18 - 9)
 \end{array}$$

4. Дар автобус 16 нафар духтар ва 8 нафар писар нишастаанд. Дар автобус чанд нафар писару духтар нишастаанд? Масъаларо ҳал кунед ва як масъалаи баръакс тартиб диҳед.

1. Барои тӯй 18 завола угро бурида, хушк карданд ва онро ба ду қуттӣ ба миқдори баробар андохтанд. Ба ҳар як қуттӣ чанд завола угро андохтанд?

Масъаларо ҳал кунед ва як масъалаи баръакс тартиб дода, онро ҳал кунед.

2. Ҳар яки аз ададҳои 6, 9, 12, 18, 21 аз адади 3 чанд маротиба зиёд аст? Тарзи ҳисоббарориро фаҳмонед.

3. 1) Ҳосили қамъи ададҳои 32 ва 16-ро 8 маротиба кам кунед.

2) Фарқи ададҳои 64 ва 59-ро 9 маротиба зиёд кунед.

4. Ифода кунед: 1) бо см: 5 дм, 2 дм 9 см;
2) бо дм: 3 м, 4 м 2 дм.

5. Хонед ва ҳисоб намоед:

$$\begin{array}{cccc} 7 \cdot 7 & 36 : 6 & 95 - (40 + 25) & 42 : 7 \cdot 3 + 14 \\ 49 : 7 & 6 \cdot 6 & (72 - 40) : 8 & 65 - 28 : 4 \cdot 5 \end{array}$$

6. Муқоиса кунед. Ба ҷои каталокҳо аломати мувофиқ гузошта, ҳисоб кунед ва хонед:

$$\begin{array}{ccc} 84 \square 84 + 5 & 7 \cdot 8 \square 8 \cdot 8 & 67 \square 7 \cdot 6 \\ 78 - 8 \square 78 - 9 & 54 : 9 \square 42 : 7 & 8 \cdot 9 \square 8 \cdot 1 \end{array}$$

1. Баландии дарахти pista то 4 м мерасад. Баландии дарахти чормағз ба 8 м мерасад. Дарахти pista аз дарахти чормағз чанд маротиба пасттар аст?

2. Модар барои ноништа ба табакча якчандто чормағз монданд. Вақте ки кӯдакон 12-то чормағзро хӯрданд, дар табакча 8-то чормағз монд. Дар табакча чандто чормағз буд? Масъаларо ҳал кунед ва ду масъалаи баръақс тартиб диҳед.

$$\begin{array}{cccc} 3. & 6 \cdot 9 & 63 : 7 & 80 - 9 \cdot 5 & 43 - 12 : 4 + 52 \\ & 54 : 9 & 7 \cdot 9 & 72 : 8 + 21 & 80 - 5 \cdot 6 + 27 \\ & 54 : 6 & 9 \cdot 7 & 2 \cdot 4 - 7 & 65 + 5 \cdot 4 - 45 \end{array}$$

4. Ифода тартиб диҳед ва қимати онҳоро ҳангоми $b = 13$; $b = 15$; $b = 25$ будан ҳисоб кунед:

1) Ҳосили ҷамъи ададҳои 24 ва b ;

2) Фарқи ададҳои 25 ва b .

5. 1) Шифоҳӣ. Чор ададҳо номбар кунед, ки ба 7 тақсим шаванд.

2) Ҳосили зарби кадом ду адад ба 12, 15, 16 баробар мешавад?

6. Хаттӣ ҳисоб кунед ва санчед:

$38 + 43$

$93 - 27$

$88 + 12$

$71 - 44$

7. Дар вақти холӣ. Фил бо хартумаш 9 литр обро гирифта, ба даҳонаш мерезад. Агар фил дар як рӯз як маротиба об хӯрад, дар 7 рӯз чанд литр об мехӯрад?

КУНЧИ РОСТ

- 1) Оё Шумо кунҷро медонед? Кунҷҳои мизро нишон диҳед.
2) Кунҷҳои дафтаратонро нишон диҳед.
3) Синфи шумо чанд кунҷ дорад?

2. Кунҷҳои тахтаи синф, вараки дафтар, рӯймол, рӯймолча, гилем, сачоқ, шифт, фарш ва деворҳои синф, кунҷҳои кӯрпа, кӯрпаҷа, болишт ва монанди инҳо кунҷи рост мебошанд.

Кунҷи рост дар дафтар, тахтаи синф ин тавр тасвир карда мешавад:

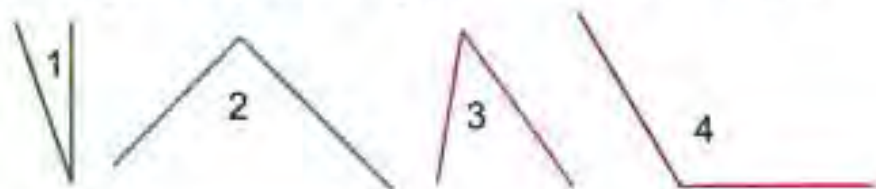
3. Аз рӯи намуна Шумо ҳам аз қоғази катакдор (ё картон) кунҷи рост буред:

Ин қолаби (модел) кунҷи рост аст. Бо қолаб кунҷҳо муайян карда мешавад. $\angle$ аломати кунҷ мебошад.

4. Ин кунҷҳо кунҷи рост шуда наметавонанд:

Кунҷҳои 1, 3 аз кунҷи рост хурд, кунҷҳои 2, 4 аз кунҷи рост калон мебошанд.

5. Бо қолаби кунҷи рост аз нақша кунҷҳои ростро ёбед:

Барои муайян кардани кунҷи рост қолаби кунҷи рост дар дохили (ё беруни) кунҷ гузошта мешавад.

6. 1) Бо қолаби кунҷи рост кунҷҳои дафтар ва мизи худро санҷед. Оё кунҷҳои онҳо кунҷи ростанд?
2) Дар хона кунҷҳои болишт ва кӯрпаю кӯрпачаи худро бо қолаби кунҷи рост муайян намоед.

7. Ифодаҳоро хонед ва ҳисоб намоед:

$$52 - 3 \cdot 4$$

$$54 : (20 - 11)$$

$$9 \cdot 7$$

$$16 : 8$$

$$8 \cdot 6 + 12$$

$$(42 + 21) : 9$$

$$63 : 9$$

$$24 : 8$$

$$49 - 7 \cdot 7$$

$$7 \cdot (84 - 76)$$

$$63 : 7$$

$$32 : 4$$

1. Ин хаткашаки секунҷашакл аст:

Ин хел хаткашак як кунчи рост дорад, ду кунчи дигараш аз кунчи рост хурд мебошанд. Шумо бо кунчи рости ин хаткашак кунҷҳои ростро ёфта метавонед.

2. Вазни кабки хилол то 3 кг аст. Вазни мурғи марчон 4 маротиба зиёд аст. Вазни мурғи марчонро ёбед. Вазни кабк аз вазни мурғи марчон чанд маротиба камтар аст?

3. 1) Дарозии бадани суғури дароздум қариб 60 см буда, думаш 30 сантиметр кӯтохтар аст. Дарозии думи суғурро ҳисоб кунед.

2) Вазни суғур то 4 кг мешавад. Вазни кабки хилол 3 кг аст. Вазни 5-то чунин суғур ва 5-то кабк чӣ қадар мешавад?

4. $9 \cdot 2 + 6 \cdot 7$ $5 \cdot 1 - 15 : 3$ $8 \cdot 9$ $64 : 8$
 $8 \cdot 0 + 64 - 8$ $84 - 28 : 7 + 6$ $72 : 9$ $8 \cdot 8$
 $9 : 1 + 71 + 7$ $(70 - 28) : 7 + 4$ $72 : 8$ $9 - 9$

5. Ифодаҳои якумро бо ифодаи дуюм муқоиса кунед ва ҳисоб намоед. Чаро натиҷа тағйир ёфт?

$84 - 28 : 7$

$28 + 21 : 7$

$(84 - 28) : 7$

$(28 + 21) : 7$

ҲИССА. ЁФТАНИ ҲИССАИ АДАД

1. 1)

2)

3)

Кадом хиссаи росткунча ранг карда шудааст?

4)

Кадом хиссаи тӯб бо ранги сабз ва зард ранг карда шудааст?

2. 1) Нигина 4 дона чормағз дошт. $\bar{U}$ нисфашро ба дугонааш дод. Нигина ба дугонааш чанд дона чормағз дод?
2) Модар 6 м лента харида, нисфашро ба мӯи духтарчааш баст. Модар ба мӯи духтарчааш чанд метр лента баст?

Барои ёфтани нисфи адад адади додашуда ба 2, барои ёфтани сеяки адад адади додашуда ба 3, барои ёфтани чоряки адад адади додашуда ба 4 тақсим карда мешавад.

3. Дар рӯи миз 6 дона чӯбча гузоред. Онхоро ба 3 қисми баробар тақсим кунед. Сеякашро нишон диҳед. Сеяки чӯбчаҳо чандто аст?
4. Дар рӯи миз чандто пиёла хаст? Шуморед. Нисфи ин пиёлаҳо чандто мебошад?

5. Дар катори якум 8 нафар хонанда нишастааст. Нисфи онҳо чанд нафар аст. Чоряки онҳо чанд нафар аст?
6. $(36 + 12) : 6$ $7 \cdot 7$ $49 : 7$ $72 : 8 + 64 : 8$
 $(72 - 32) : 5$ $7 \cdot 9$ $7 \cdot 9$ $64 : 8 - 64 : 9$
7. Нисфи ададҳои 4, 6, 8, 10, 12-ро нависед. Сеяки ададҳои 3, 6, 9, 12, 15-ро нависед.

ЁФТАНИ АДАД АЗ РҶИ ХИССА

1. Дар табакча хурмо буд. Вақте ки бачаҳо хурмо хӯрданд, дар табакча 4 дона хурмо монд. Ин сеяки хурмо аст. Дар табакча чандто хурмо буд?
2. Модар сахарӣ говро дӯшид. Аз 2 коса шир ширчой тайёр кард, ки ин нисфи шир буд. Модар сахарӣ чанд коса шир дӯшида буд?

3. 1) Талабагон дар дарси тарбияи ҷисмонӣ ба чор гурӯҳ саф кашиданд. Чоряки онҳо 7 нафаранд. Ҳамагӣ чанд нафар талаба буд?

Барои аз рӯи ҳиссаи адад ёфтани ҳуди адад, адади додашударо ба ҳиссаи он зарб кардан лозим аст:

$$7 \cdot 4 = 28.$$

- 2) Чоряки адад ба 6 баробар аст. Ҳуди ададро ёбед.
4. Шифохӣ. 1) Панҷяки адад ба 5 баробар аст. Ҳуди ададро ёбед.
- 2) Сеяки адад 7 аст. Ҳуди ададро ёбед.
- 3) Шашяки дарозии порча 2 см аст. Дарозии порчаро ёбед.
5. Модар чит харида, аз сеякаш як рӯйчо дӯхт. Ба як рӯйчо 4 метр чит сарф шуд. Модар чанд метр чит харидааст?

6. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} 40 \\ + 37 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 67 \\ - 49 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 82 \\ - 15 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 15 \\ + 76 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 17 \\ + 38 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 38 \\ - 29 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 24 \\ + 70 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 70 \\ - 57 \\ \hline \end{array}$$

7. Ададҳои якҷамааеро номбар кунед, ки ба 3 тақсим шаванд.
8. 1) Дар як банд 20-то китоб буд. Фурӯшанда нисфи китобҳоро фурӯхт. Чандто китоб боқӣ монд?
- 2) Фурӯшанда вақте ки аз як банд китоб нисфашро фурӯхт, 10-то китоб боқӣ монд. Дар як банд чандто китоб буд? Чаро масъалаи дуюм нисбат ба масъалаи якум масъалаи баръакс аст?

БИСЁРКУНЧА

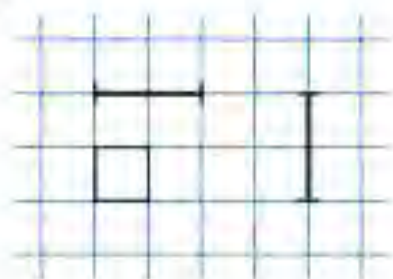
1. Кадом шаклҳои геометриро медонед? Онҳоро номбар кунед.
2. Кадоме аз ашёҳои синф шакли секунча, росткунча, квадратро доранд? Рӯи varaқҳои китобҳои дарсӣ, дафтарадон, рӯи миз, тахтаи синф чӣ хел шакл аст? Фарш, шифт ва деворҳои синф-чӣ?
3. Дар тахтаи синф чоркунча, секунча, квадрат, росткунча кашед.
4. Номи ин шаклҳоро гӯед ва дар дафтарадон кашед:

Шаклҳои 1 ва 6 – секунча, шаклҳои 2 ва 3 – росткунча, шакли 4 – чоркунча, шакли 5 – шашкунча, шакли 7 – панҷкунча аст.

Ин гуна шаклҳо ва монанди онҳо бисёркунча номида мешаванд.

5. Катаки дафтар чӣ ном дорад? Дарозии ду катаки дафтар чанд сантиметр мебошад?

6. Ашёҳоеро номбар кунед, ки шакли квадрат ва росткунчаро дошта бошанд.

7.	$32 + 48$	$36 : 9$	$72 : 8$	$93 - 34$	$63 - 30$
	$80 - 32$	$4 \cdot 9$	$8 \cdot 9$	$34 + 59$	$30 - 33$

8. Ададҳои 68, 78, 88, 98-ро 2 воҳиди зиёд кунед ва хонед

1. Кадом шаклҳои геометрии бисёркунҷа номида мешаванд?
2. Гилем, сӯзани, кӯрпа, кӯрпача, рӯйчо ва монанди инҳо шакли чиро доранд?
3. 1) Дар дафтарадон росткунҷае кашед, ки дарозии 5 см ва барои 3 см бошад.
2) Квадрате кашед, ки тарафаш 4 см бошад.
4. Дарозии ҷӯби гӯгирд 4 см ва дарозии ручка 14 см аст. Дарозии ҷӯби гӯгирд аз дарозии ручка чанд сантиметр кӯтоҳтар аст? Дарозии ручка аз дарозии ҷӯби гӯгирд чанд сантиметр дарозтар аст?

5. Ҳисоб кунед:

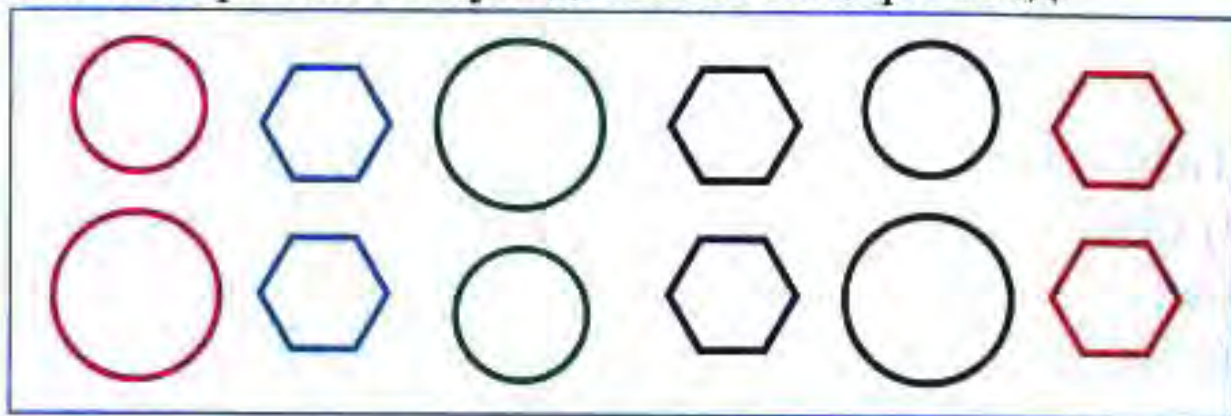
$8 \cdot 2 + 4$	$75 + (20 + 4)$	$7 \cdot 7 - 49$
$7 \cdot 3 - 6 \cdot 2$	$(99 + 1) - 20 + 5$	$63 : 9 - 7$
$9 \cdot 9 + 3 \cdot 6$	$64 - (23 + 4)$	$6 : 1$
$8 \cdot 8 - 24 : 6$	$42 : (36 - 30)$	$4 : 4$

6. 1) Оё ададҳои 9, 17, 19 ба 2 бебақия тақсим мешаванд? Ададҳои 12, 14, 16, 18-чӣ?
2) Ададҳои якрақам ва дурақамро алоҳида-алоҳида нависед: 18, 6, 19, 10, 14, 24, 83, 4, 5.

1. Аз қоғаз тасмачаи дарозии 10 см буред. Онро тавре қатъ кунед, ки ду қисми баробар ҳосил шавад. Дарозии ҳар як қисмаро чен кунед. Нисфи тасмача чанд сантиметр аст?

Барои ёфтани нисфи тасмача дарозии тасмача (10 см) ба 2 тақсим карда мешавад: $10 : 2 = 5$ см, 5 см нисфи коғаз (тасмача) мебошад.

2. 1) Бозичаҳоро ҳисоб кунед. Сеяки онҳоро ёбед.

Барои ёфтани сеяки бозичаҳо 12 ба 3 тақсим мешавад: $12 : 3 = 4$, 4 сеяки 12 мебошад.

Барои чоряки бозичаҳоро ёфтан 12 ба 4 тақсим мешавад: $12 : 4 = 3$.

2) Нисф ва шашяки ин бозичаҳоро ёбед.

3. Ба ошхонаи мактаб ду қуттӣ хурмои ҳар кадомаш 9 кг ва 25 кг себ оварданд. Ба ошхонаи мактаб чӣ қадар хурмо ва себ оварданд?

4.

$8 : 8$	$9 \cdot 67$	$8 - 30 - 40$	$6 \cdot (94 - 93)$
$64 : 8$	$54 : 9$	$54 + 6 - 54$	$8 : (72 : 9)$
$9 \cdot 8$	$9 \cdot 8$	$67 - 7 + 27$	$(45 + 9) : 9$
$72 : 9$	$72 : 8$	$28 + 41 - 64$	$7 \cdot (32 : 8)$

5. Ифода кунед:

1 дм 2 см = см

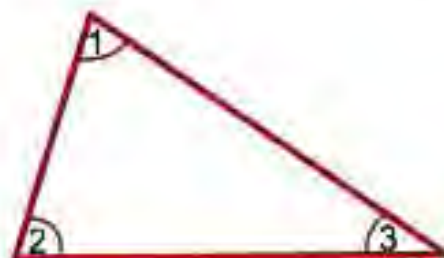
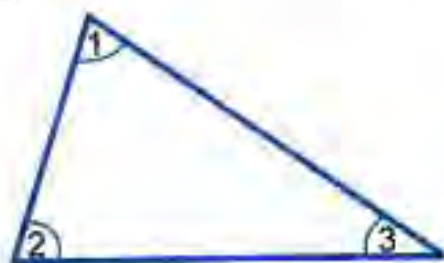
24 см = дм см

2 дм 5 см = см

19 см = дм см.

6. Кунҷҳои ростро бо ёрии хаткашаки секунҷа ёбед ва нависед:

- Шифоҳӣ. 1) Чоряки ададҳои 12, 16, 20, 24, 28-ро ёбед.
2) Сеяки ададҳои 12, 9, 15, 18, 21-ро ёбед. Барои ёфтани ҳиссаи адад чӣ кор кардед?
- Китобчаи афсона 15 саҳифа дошт. Шоира рӯзи якум панҷяки онро хонд. Шоира бояд чанд саҳифа хонад?
- Дар майдони мактаб 48 бех ниҳоли себ шинондан лозим буд. Талабагон рӯзи якум шашяки ниҳолҳо ва рӯзи дуюм ниҳолҳои боқимондаро шинонданд. Талабагон рӯзи дуюм чанд бех ниҳоли себ шинонданд?
- $42 : 7 + 9 \cdot 8$ $81 : 9 - 63 : 7$ $(63 - 40) + 27$
 $8 \cdot 9 + 9 \cdot 1$ $6 \cdot 8 + 8 \cdot 6$ $(45 + 40) \cdot 35$
- Се адади дурақамае нависед, ки ба 5 тақсим шаванд.
- Тартиби иҷрои амалҳоро нишон дода, ифодаҳоро ҳисоб кунед:
 $9 \cdot 3 + 60$ $42 + 24 : 4$ $7 \cdot 4 - 14 : 2$ $24 + (18 : 3)$
 $(60 - 59) \cdot 3$ $36 : 9 + 76$ $16 : (3 + 1)$ $49 - (20 + 9)$
- Дар нобаробариҳо ҷои рақамҳоро тавре тағйир диҳед, ки баробарӣ ҳосил шавад: $76 > 67$, $32 > 23$, $45 < 54$.

- Ифода навишта, ҳисоб кунед:

- Ҳосили зарби ададҳои 8 ва 5-ро 15 воҳид кам кунед.
- Ҳосили тақсими ададҳои 42 ва 7-ро 3 маротиба зиёд кунед.

2. 1) Дар синф 12 нафар духтар, 4 нафар зиёдтар писар хаст. Дар синф чанд нафар хонанда хаст?
 2) Дар синф 16 нафар писар буда, онҳо аз духтарҳо 4 нафар зиёдтаранд. Дар синф чанд нафар хонанда хаст? Масъалаҳоро ҳал кунед ва онҳоро муқоиса намоед.
3. Тарзи ҳисоббарориро шарҳ дода, ифодаҳоро ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{cccc} 42 - 20 & 36 + 43 & 50 + 40 & 28 + 7 \\ 68 + 30 & 78 - 44 & 90 - 50 & 72 - 5 \end{array}$$

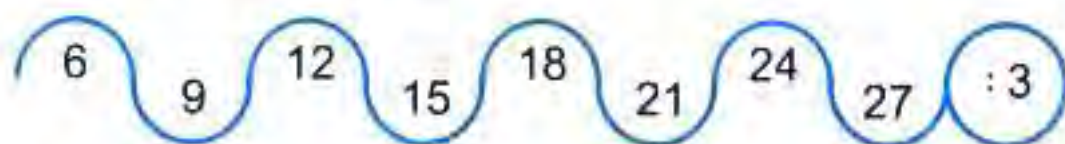
4. $57 - (32 + 25)$ $21 : 3 + 49$ $8 \cdot 2 : 4$
 $(72 - 30) + 48$ $9 \cdot 4 - 30$ $24 : 8 \cdot 7$

5. 1) Шифоҳӣ. Панҷаки ададҳои 15, 20, 30, 35-ро ёбед.
 2) Чор адади дурақамаро номбар кунед. Инҳо ба кадом ададҳои якрақама тақсим мешаванд?

6. Ин дона (мӯҳра)-и шохмот фарзин ном дорад. Шумо кадом донаҳои шохмотро медонед?

1. Кӣ зудтар? Ҷавобашро нависед.

2. Дар ду синфи сеюм 24 нафар духтар ва 8 нафар зиёдтар писарҳо мехонанд. Дар ду синф ҳамагӣ чанд нафар хонанда ҳаст?
3. Як пуд 16 кг аст. Нисфи як пуд биринч чанд килограмм мешавад? Чорякаш-чӣ?
4. Палави аз як килограмм биринч пухташуда тахминан ба 6 ё 8 кас мерасад. Барои ба 24 нафар палав пухтан чанд килограмм биринч сарф мешавад?

5. $8 \cdot 2$ $9 \cdot 3$ $18 : 6 \cdot 2$ $82 - (57 + 13)$
 $16 : 2$ $27 : 3$ $36 : 4 \cdot 5$ $(64 + 16) - 50$
 $16 : 8$ $27 : 9$ $45 : 9 \cdot 6$ $(75 - 60) + 65$

6. Ҳисоб кунед ва санҷед:

$$\begin{array}{r} 48 \\ + 23 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 54 \\ + 39 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 60 \\ + 24 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 71 \\ - 27 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 84 \\ - 47 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 90 \\ - 56 \\ \hline \end{array}$$

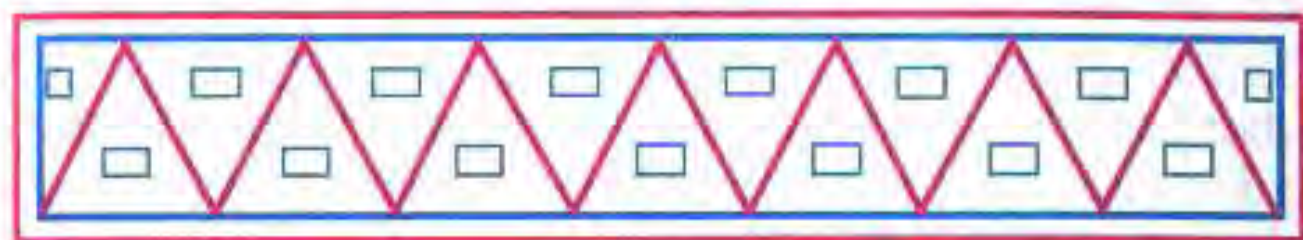
7. Дар вақти холӣ:

$$\begin{array}{r} 77 \\ + \square 4 \\ \hline 91 \end{array} \quad \begin{array}{r} 64 \\ - \square 9 \\ \hline 35 \end{array} \quad \begin{array}{r} 32 \\ + \square 7 \\ \hline 99 \end{array} \quad \begin{array}{r} 83 \\ - \square 6 \\ \hline 37 \end{array}$$

1. Дарозии ваҷаби худро дар ҷадвал муайян кунед:

2. Дарозии як қадами одами калонсол 70 – 80 см аст. Шумо дарозии як қадами худро чен кунед. Қадами шумо чӣ қадар кӯтоҳтар аст? Қадами кӣ дарозтар аст?
3. Ин нақшу нигор чанд квадрат, росткунҷа ва секунҷа дорад. Шумо ҳам дар дафтар ҳамин хел нақшу нигор кашед.

4. 1) Порчаи дарозиаш 6 см кашед. Сеяки онро нишон диҳед.
- 2) Расмро аз назар гузаронед ва гӯед, ки 4 см чандяки ҳиссаи порчаро таъкил медиҳад?

5. $7 \cdot \square = 42$ $\square \cdot 4 = 36$ $\square + 37 = 87$ $\square \cdot 5 = 45$
 $\square : 6 = 7$ $36 : \square = 9$ $97 - \square = 47$ $45 : \square = 5$

6. Муқоиса кунед ва ба ҷои нуқтаҳо аломати мувофиқ (<, >, =) гузоред.

$$27 + 3 \dots 27 + 4 \quad 5 \cdot 3 \dots 5 \cdot 4 \quad 12 : 3 \dots 12 : 4$$

$$49 - 9 \dots 49 - 10 \quad 6 - 4 \dots 6 - 3 \quad 16 : 4 \dots 16 : 2$$

7. Ададҳои 8, 12, 15, 18, 35, 5, 14 дода шудаанд. Ба зери ададҳое, ки ба 2 тақсим мешаванд як хатча ва ба зери ададҳое, ки ба 5 тақсим мешаванд, ду хатча кашед.

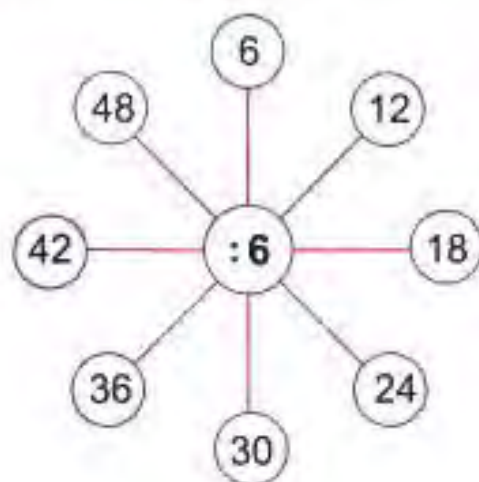
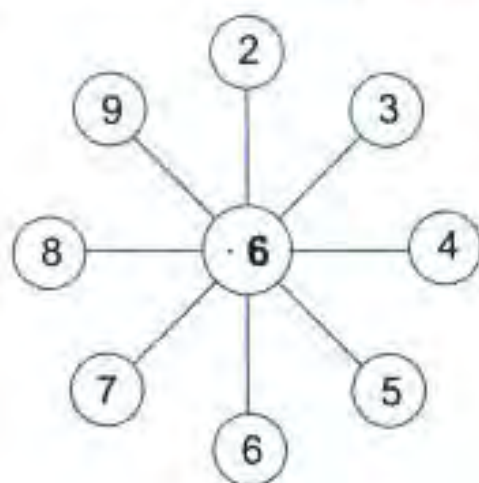
1. Чадвали зарби 7 ва 8-ро гӯед. Чадвали тақсими 7 ва 8-ро гӯед.
2. Дар байни ададҳои 52 ва 80, 90 ва 99 кадом ададҳо хастанд? Онҳоро нависед.
3. Таркиби ададҳои 9, 11, 14, 15-ро ба хотир оред.
4. Ба зер ададҳои, ки ба 3 тақсим мешаванд, хат кашед: 7, 9, 11, 12, 14, 15, 24.

Адад ба 3 тақсим мешавад, агар ҳосили ҷамъи рақамҳо ба 3 тақсим шавад. Мисол: 24 ба 3 тақсимшаванда аст, чунки $2 + 4 = 6$ ба 3 тақсим мешавад, вале 25 ба 3 тақсимшаванда нест, зеро $2 + 5 = 7$ ба 3 тақсим намешавад.

5. 1) Нисфи як детсиметрро ёбед. 2) Нисфи дарозии порча 8 см аст. Дарозии порчаро ёбед. 3) Як пуд 16 кг аст. Чоряки як пуд чӣ қадар мешавад?
6. Ҳисоб кунед:

$26 + 5$	$52 + 8$	$3 - 3$	$49 + 9$	$64 + 8$
$34 - 7$	$60 - 8$	$3 + 70$	$81 - 2$	$78 - 9$

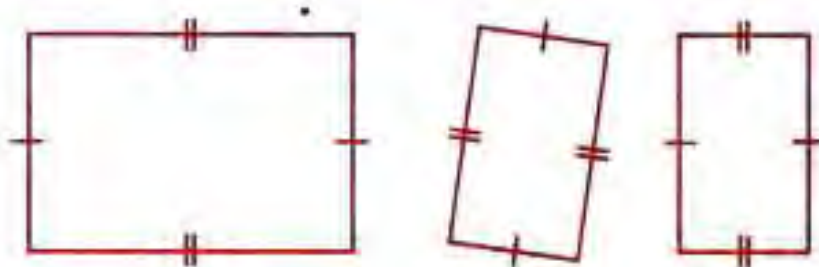
7. Ифода навишта, ҳисоб намоед:

РОСТКУНЧА

- 1) Аз ашёҳои синф ашёҳои чоркунчашаклро нишон диҳед.
2) Варақҳои дафтар ва китобатон ба кадом шакл монанд мебошанд?
3) Дар тахтаи синф чоркунча кашед.
2. Девор, шифт, фарши синфхона, варақҳои дафтар ва китоб, рӯзнома, тахтаи синф росткунчашакл мебошанд.

Росткунча чор тараф, чор кунҷ ва чор қулла дорад. Тарафҳои муқобили росткунча ба якдигар баробаранд. Гилем, сачок, рӯйчо, дастархон, рӯи миз низ росткунчашакл аст. Кунҷҳои росткунча кунҷҳои рост мебошанд.

3. Дар дафтар росткунчае кашед, ки дарозияш 5 см, бараш 3 см бошад.
4. Ифода нависед ва ҳисоб кунед:
  - 1) Ҳосили зарби ададҳои 7 ва 4-ро 8 воҳид кам кунед.
  - 2) Ҳосили тақсими ададҳои 32 ва 8-ро 3 маротиба зиёд кунед.

5.
$$\begin{array}{r} 64 \\ + 27 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 91 \\ - 64 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 51 \\ + 29 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 73 \\ + 19 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 92 \\ - 73 \\ \hline \end{array}$$

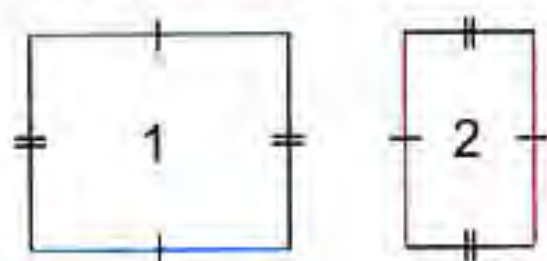
Ҳисоб кунед ва ҷуфти мисолҳоро муқоиса намуда, гӯед, ки мисоли дуҷум аз мисоли якум чӣ ҳел ҳосил карда шуд?

1. 1) Ададҳоро аз 10 сар карда, то ҳосилшавии 100 даҳтогӣ зиёд кунед.
 2) Ададҳои 20, 16, 36, 22, 18-ро аз рӯи намуна бо суммаи ду адад тавре иваз намоед, ки ҳар яки онҳо ба 2 тақсим шавад:

Намуна:

$$\begin{array}{ll} 20 = 12 + 8 & 20 = 14 + 6 \\ 36 = 18 + 18 & 36 = 20 + 16 \end{array}$$

2. 1) Инҳо росткунҷа мебошанд:

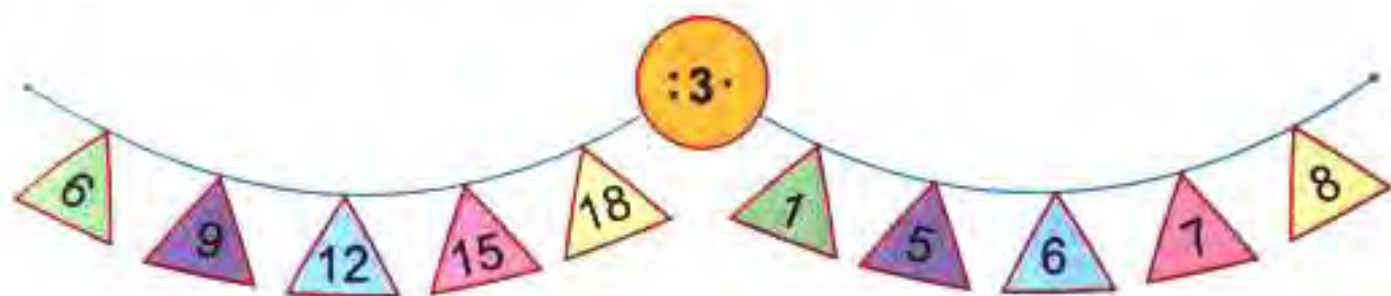

- 2) Дар росткунҷаҳо тарафҳои муқобилро нишон диҳед.
 3) Дарозӣ ва бари росткунҷаҳоро бо хаткашак чен кунед.
 3. Дар дафтар росткунҷае кашед, ки дарозияш 4 см, бараш 2 см бошад.
 4. Дар 7 қатор 14 нафар хонанда мешинад. Дар 8 қатор чанд нафар хонанда нишастааст? Дар синф ҳамагӣ чанд нафар хонанда ҳаст?

5.

$(82 - 40) : 7$	$(36 + 36) : 9$	$72 : 8$	$8 \cdot 8$
$6 \cdot (68 - 60)$	$(42 + 39) : 9$	$32 : 4$	$6 \cdot 9$
$56 : (90 - 82)$	$(47 + 16) : 7$	$36 : 9$	$7 \cdot 8$

6. Ҳисоббарори ро кӣ зудтар ба охир мерасонад?

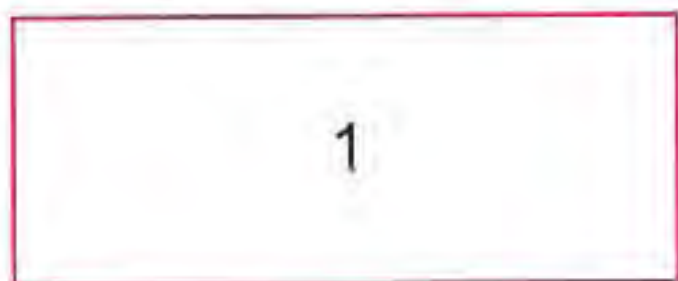

КВАДРАТ

- 1) Аз чор чӯбча росткунча созед.
2) Росткунчае кашед, ки дарозӣ ва бараш 2 сантиметрӣ бошад.
2. Аз ашёҳои синф росткунчаҳоеро нишон диҳед, ки ҳамаи тарафашон якхела бошанд.

Росткунчае, ки тарафҳояш ба якдигар баробар аст, квадрат номида мешавад. Кунҷҳои квадрат аз кунҷҳои рост иборатанд. Катакҳои дафтар низ квадратшакл мебошанд.

3. 1) Дарозӣ ва бари ин шаклҳоро чен кунед. Кадоме аз онҳо квадрат мебошад?

- 2) Дар дафтар квадрате кашед, ки андозааш мисли шакли дуюм бошад.

4.	$4 \cdot 4$	$9 \cdot 2$	$16 : 4$	$61 + 29$	$98 - 50$
	$6 \cdot 3$	$4 \cdot 0$	$18 : 6$	$70 - 48$	$18 + 60$
	$5 \cdot 2$	$7 \cdot 2$	$10 : 5$	$54 + 16$	$87 - 40$

ХОСИЯТИ РОСТКУНЧА ВА КВАДРАТ

Росткунча ва квадрат чӣ монандӣ ва чӣ фарқ доранд? Росткунча чор тараф, чор кунҷ, чор қулла дорад. Кунҷҳои росткунча аз кунҷҳои рост иборат аст.

Квадрат чор тараф, чор кунҷ, чор қулла дорад. Кунҷҳои квадрат аз кунҷҳои рост иборат аст.

Квадрат фақат бо тарафҳояш аз росткунча фарқ мекунад. Дар росткунча тарафҳои муқобил баробар буда, дар квадрат ҳамаи тарафҳо ба якдигар баробаранд.

1. Аз ҷӯбчаҳо чунин шаклҳо созад:

2. Кубча (кубчаро нишон дода) 6 рӯи баробар дорад ва ҳамаи онҳо квадратшакл мебошанд. Ду кубча чанд рӯя дорад? Се кубча – чӣ?

3. Квадрате кашед, ки тарафаш 5 см бошад.

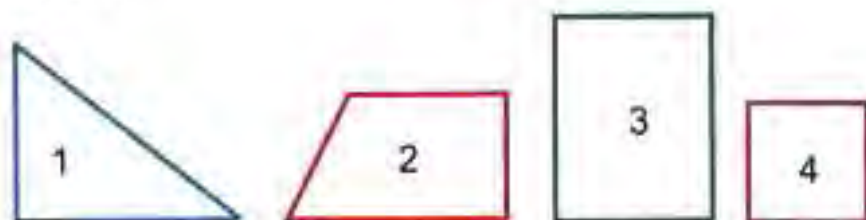
4. Шифоӣ.

1) Ададҳои 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9-ро 6 маротиба зиёд кунед.

2) Натиҷаро 6 маротиба кам кунед.

5.	$\begin{array}{r} 35 \\ + 47 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 81 \\ - 16 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 73 \\ + 25 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 49 \\ + 44 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 60 \\ - 39 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 70 \\ - 27 \\ \hline \end{array}$
----	---	---	---	---	---	---

6. Ин шаклҳо чӣ ном доранд? Аз онҳо кунҷҳои ростро нишон диҳед.

7. Амали зарбро бо амали тақсим санҷед:

$$4 \cdot 3 \quad 5 \cdot 6 \quad 7 \cdot 7 \quad 6 \cdot 8 \quad 1 \cdot 1 \quad 21 : 7$$

Намуна: $4 \cdot 3 = 12$
 $12 : 3 = 4$
 $12 : 4 = 3$

ПЕРИМЕТРИ БИСЁРКУНҶА

1. Чадавали зарби 6-ро гуёд. Чадавали зарби 8-ро гуёд.
2. 1) Ҳар яки ин шаклҳоро номбар кунед:

- 2) Онҳо якҷоя чӣ ном доранд?
- 3) Дарозии тарафҳои шакли якумро чен карда, ададҳои ҳосилшударо чамъ кунед.
- 4) Дарозии тарафҳои шакли дуюмро чен карда, онҳоро чамъ кунед.
- 5) Дарозии тарафҳои шакли сеюмро чен карда, онҳоро чамъ кунед.
- 6) Дарозии тарафҳои шакли чорумро чен карда, онҳоро чамъ кунед.

Барои ҳисоб кардани суммаи тарафҳои бисёркунча (росткунча, квадрат, панҷкунча, секунча) тарафҳои онҳоро чен карда, ададҳои ҳосилшударо ҳам менамоянд.

Суммаи тарафҳои бисёркунчаро периметри бисёркунча меноманд.

3. 1) Амали тақсимиро бо амали зарб санҷед ва усули санҷишро шарҳ диҳед:

$$15 : 5 \quad 16 : 4 \quad 21 : 3 \quad 28 : 4 \quad 32 : 8 \quad 42 : 7$$

Намуна:

$$15 : 5 = 3$$

$$3 \cdot 5 = 15$$

- 2) Амали тақсимиро бо амали тақсим санҷед ва усули санҷишро шарҳ диҳед:

Намуна:

$$15 : 5 = 3$$

$$15 : 3 = 5$$

4. Ифода нависед ва ҳисоб кунед:

1) Ҳосили зарби ададҳои 8 ва 2-ро 40 воҳид зиёд намоед.

2) Суммаи ададҳои 24 ва 12-ро 6 маротиба кам кунед.

5. Ададҳои зеринро хонед ва дар зери воҳид як хатча, дар зери даҳӣ ду хатча кашед: 32, 47, 50, 61, 77.

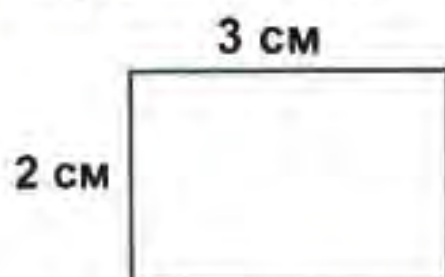
$$\begin{array}{cccc} 6. & 9 \cdot 1 & 56 - (40 + 16) & 95 - 35 - 20 & 8 \cdot 1 \cdot 7 \\ & 77 \cdot 0 & 72 - (38 + 34) & 71 + 9 - 45 & 6 : 2 \cdot 9 \end{array}$$

7. Шифоҳӣ. Пагоҳ рӯзи таваллуди Камола аст. Имрӯз рӯзи панҷшанбе аст. Рӯзи таваллуди Камола кадом рӯз аст?

ПЕРИМЕТРИ РОСТКУНЧА

Периметри росткунчаро бо се тарз ҳисоб кардан мумкин аст:

1) Барои ёфтани периметри росткунча тарафҳои росткунча чамъ карда мешавад:

$$5 + 2 + 5 + 2 = 14 \text{ см} - \text{периметри росткунча}$$

2) Дарозӣ ва бари росткунчаро чамъ карда, натиҷа ба 2 зарб карда мешавад (тарафҳои муқобили росткунча баробар аст).

$$(5 + 2) \cdot 2 = 7 \cdot 2 = 14 \text{ см} - \text{периметри росткунча.}$$

3) Барои ёфтани периметри росткунча дарозиро ба 2, барашро ба 2 зарб карда, натиҷаҳоро чамъ кардан лозим аст:

$$5 \cdot 2 + 2 \cdot 2 = 10 + 4 = 14 \text{ см} - \text{периметри росткунча.}$$

1. Росткунчае кашед, ки дарозияш 6 см ва бараш 3 см бошад. Периметри ин росткунчаро ҳисоб кунед.

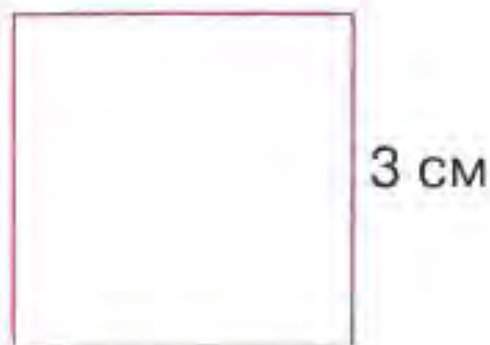
2.	$16 : 8$	$54 + 17$	$90 - 42 : 7$	$41 + 20 - 60$
	$20 : 5$	$71 + 22$	$9 : 3 + 63$	$38 - 30 - 8$
	$40 : 8$	$67 - 10$	$81 : 9 + 91$	$60 + 15 - 50$

3. Ба зери ададҳое, ки ба 5 тақсим мешаванд, хат кашед: 17, 15, 21, 25, 32, 35, 45.

ПЕРИМЕТРИ КВАДРАТ

Периметри квадратро бо ду тарз хисоб кардан мумкин аст:

1) Дарозии чор тарафи квадратро чамъ кардан мумкин аст: $3 + 3 + 3 + 3 = 12$ см – периметри квадрат.

2) Тарафҳои квадрат баробар аст. Аз ин сабаб як тарафи квадратро ба 4 зарб кардан осон аст:

$3 \cdot 4 = 12$ см – периметри квадрат.

1. Шифоҳӣ. Ин шаклҳо чӣ ном доранд? Периметри онҳоро хисоб кунед:

2. Тарзи хисоббарори ро фаҳмонед:

$59 + 8$

$60 - 41$

$83 - 40$

$37 + 52$

$62 - 5$

$75 + 20$

$50 + 43$

$67 - 46$

3. Аз ҳосили зарб ададҳое, ки ба 6 тақсим мешаванд, нависед:

$1 \cdot 6 = 6$

$4 \cdot 6 = 24$

$7 \cdot 6 = 42$

$2 \cdot 6 = 12$

$5 \cdot 6 = 30$

$8 \cdot 6 = 48$

$3 \cdot 6 = 18$

$6 \cdot 6 = 36$

$9 \cdot 6 = 54$

4. Шифохӣ. 1) Панҷяки ададҳои зеринро ҳисоб кунед:
10, 15, 20, 25, 30.

2) Чоряки ададҳо ба 2, 3, 4, 5, 6 баробар аст. Ин ададҳоро ёбед.

5. Дар вақти холӣ. Чистон.

Ҳафтто бародаронанд,

Аз паси ҳам равонанд.

Ҳарчанд меравад вақт,

Лекин онҳо ҷавонанд.

ПЕРИМЕТРИ СЕКУНЧА

1. Периметри росткунча чӣ тавр ҳисоб карда мешавад?
Периметри квадрат – чӣ?

2. Тарафҳои гулхонаи росткунчашакл 6 м ва 3 м аст.
Периметри ин гулхонаро ҳисоб кунед.

3. 1) Барои ёфтани периметри секунча дарозии ҳар се тараф чамъ карда мешавад.

Масъала. Тарафҳои секунча ба 2 см, 3 см, 4 см баробар аст. Периметри секунчаро ҳисоб кунед.

$2 \text{ см} + 3 \text{ см} + 4 \text{ см} = 9 \text{ см}$ – периметри секунча.

2) Агар тарафҳои секунча якхела (баробар) бошанд, дарозии як тарафи он ба 3 зарб карда мешавад.

Масъала. Тарафҳои секунча 6 сантиметрӣ аст. Периметри ин секунчаро ёбед. $6 \text{ см} \cdot 3 = 18 \text{ см}$ – периметри

секунча ё ки $6 \text{ см} + 6 \text{ см} + 6 \text{ см} = 18 \text{ см}$ – периметри секунча.

4. 1) Тарафҳои секунҷа 5 см, 6 см, 4 см аст. Периметри ин секунҷаро ёбед.

2) Тарафҳои секунҷа 4 сантиметрӣ аст. Периметри ин секунҷаро ҳисоб кунед.

5. $2 \cdot 3$ $6 \cdot 3$ $5 \cdot 2$ $10 : 2$ $14 : 2$
 $4 \cdot 2$ $8 : 2$ $8 \cdot 2$ $16 : 2$ $12 : 3$
 $3 \cdot 3$ $9 : 3$ $9 \cdot 2$ $18 : 2$ $18 : 3$

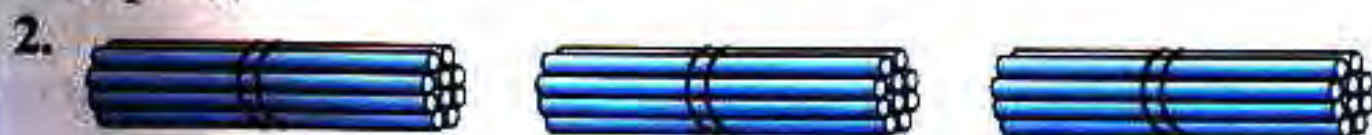
6. Ифодаҳоро тағ ба тағ навишта, ҳисоб кунед ва дурустии онҳоро санҷед:

$44 + 15$ $59 - 44$ $38 + 25$ $63 - 25$

ЗАРБ ВА ТАҚСИМИ БЕРУН АЗ ҶАДВАЛ

Зарби адади яклухт ба адади якрақам

1. Ададҳои 10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90 чанд даҳӣ доранд?

$10 \cdot 3 = 30$

$10 = 1$ даҳӣ.

1 даҳӣ $\cdot 3 = 3$ даҳӣ.

Даҳиро бо ҳарфи «д» нишон додан мумкин аст.

$20 \cdot 2 = 40$

$20 = 2$ д.

2 д $\cdot 2 = 4$ д.

4.	$20 \cdot 3 = 60$	$40 \cdot 2$	$50 \cdot 2$	$10 \cdot 8$
	$2 \text{ д} \cdot 3 = 60$	$4 \text{ д} \cdot 2$	$5 \text{ д} \cdot 2$	$1 \text{ д} \cdot 8$

Агар яке аз ҳамзарбҳо сифр дошта бошад, сифрро дар ҳосили зарб аз тарафи рост навишта, ададҳои боқимондари зарб кардан осон аст, ё ки ададҳоро зарб карда, сипас сифрро навиштан мумкин аст. Масалан, дар ифодаи $20 \cdot 3 = 60$ аввал адади 3 бо 2 зарб карда шуд, сипас аз ақби 6 сифр навишта шуд. Чунки ҳамзарби якум як сифр дорад, 60 ҳосили зарб. Ададҳои 10, 20, 30 ва монанди инҳо аз даҳиҳо иборатанд. Аз ин рӯ онҳоро ададҳои яклухт гуфтан мувофиқ аст.

5. Дар як бандча 20 шалғамча бастанд. Барои чунин 4 бандча чанд шалғамча лозим мешавад?

6. Тарзи ҳисоббарориро шарҳ дода, ифодаҳоро ҳисоб кунед:

$10 \cdot 5$	$30 \cdot 3$	$20 \cdot 4$
--------------	--------------	--------------

7. Ифодаҳоро ҳисоб кунед:

$10 \cdot 4$	$20 \cdot 3$	$30 + 40$	$71 + 9$
$4 \cdot 10$	$3 \cdot 20$	$40 + 30$	$9 + 71$

Қоидаҳои ҷойивазкунии ҷамъ ва зарбро ба хотир оред.

Тақсими адади яклухт ба адади якрақам

1. 1) Дӯзанда аз мағоза 60-то тугма харид, ки аз 3 банд иборат буд. Дар як банд чандто тугма буд?

$60 : 3 = 20$.   Ҷавоб: 20-то тугма.

2) Як банд 20-то тугма дорад. 3-то чунин банд чандто тугма дорад? $20 \cdot 3 = 60$.   Ҷавоб: 60-то тугма.

2. Талабагон дар 4 қатор 80 бех гули садбарг шинонданд. Онҳо дар ҳар як қатор чанд гул шинонданд?
3. $40 : 4 = 10$
 $4 \text{ даҳӣ} : 4 = 1 \text{ даҳӣ}$

Барои 40-ро ба 4 тақсим кардан, 4 даҳиро ба 4 тақсим мекунем, ё ки 4-ро ба 4 тақсим намуда, натиҷа 1-ро дар ҳосили тақсим навишта, сипас сифрро менависем. Чунин тақсимшаванда як сифр дорад.

Қондаро хонед ва дар хотир нигоҳ доред.

4. Тарзи ҳисоббарориро гуфта, ифодаҳоро ҳисоб кунед:

$20 \cdot 4$	$10 \cdot 7$	$40 : 2$	$30 \cdot 3$
$80 : 4$	$70 : 7$	$10 \cdot 5$	$90 : 3$

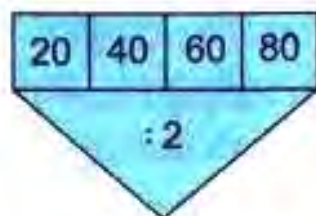
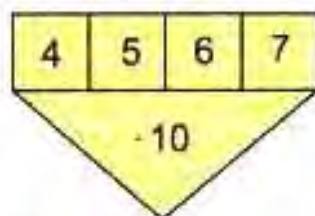
5. Тезгӯяк. Ду аз як, се аз ду, чор аз се яктогӣ зиёд аст.
6. Ба ошхонаи мактаб ду навъ орди оварданд. Орди нави олий 50 кг вазн дошта, аз орди нави якум 20 кг камтар буд. Вазни орди нави якумро ёбед.

1. 1) Ададҳоро то ҳосилшавии 100 20-тогӣ зиёд кунед.
 2) Адади 10-ро 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 – маротиба зиёд кунед.
 3) Натиҷаро 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 маротиба кам кунед.
 Натиҷа тағйир ёфт ё не? Чаро?

2. Ифодаҳоро хонед ва тарзи ҳисоббарориро шарҳ дода, натиҷаро нависед:

$20 : 2$	$40 : 2$	$40 \cdot 2$	$2 \cdot 20$	$50 + 40$
$10 : 2$	$40 : 4$	$30 \cdot 3$	$20 \cdot 3$	$90 - 30$

3. Чавобашро кӣ зудтар менависад?

4. Ҳисоб кунед.

Ба магазини деҳа як тӯб шохӣ омад. Аз дах нафар харидор яке холӣ баромад. Дар дасти ҳар кадомаш се метрӣ шохӣ буд. Канӣ, гӯед, ҳамсинфон, хамагӣ чанд метр буд?

5. Дар сатил 42-то себ буд. Ин себҳоро 6-тогӣ ба чанд табакча андохтан мумкин аст?

6. Дар як қуттӣ 20 ғалтак ресмон буд. Дар қуттии дигар 2 маротиба зиёдтар ғалтак буд. Дар ду қуттӣ чандто ғалтак буд?

ТАҚСИМИ АДАДИ ЯКЛУХТ БА АДАДИ ЯКЛУХТ

1. 1) Дар ифодаҳои $10 \cdot 6$, $10 : 2$ тарзи ҳисоббарориро фаҳмонед.

2) 40 чанд даҳӣ дорад? 20-чӣ? 60-чӣ?

3) $40 : 20$

$$4 \text{ д} : 2 \text{ д} = 2$$

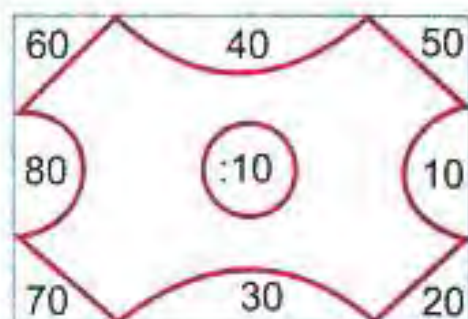
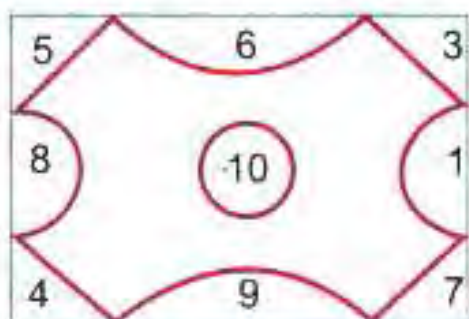
$$40 : 20 = 2$$

4. $10 \cdot 3 = 30$ $20 \cdot 2 =$ $30 \cdot 3 =$ $40 \cdot 3 =$
 $30 : 3 = 10$ $40 : 2 =$ $90 : 3 =$ $40 : 2 =$
 $30 : 10 = 3$ $40 : 20 =$ $90 : 30 =$ $40 : 20 =$

5. Кӣ зудтар? Ҷавобашро нависед:

6. 1) Аз тахтаи шохмот номи ҳар як доноро гӯед ва аз донаҳои ду тахта оид ба зарб як мисол нависед:

2) Аз ададҳои тахтаи шохмот истифода бурда, 8 мисол нависед.

Намуна: $8 \cdot 8 = 64$
 $7 \cdot 7 = 49.$

ТАҚСИМИ БАҚИЯДОР

1. 1) 7 чӯбчаро ба 3 гурӯҳи баробар ҷудо кунед. Чанд чӯбча боқӣ монд?
 2) 11 чӯбчаро ба 2 гурӯҳи баробар ҷудо кунед. Чанд чӯбча боқӣ монд?

3) Дар назди тахтаи синф 8 нафар хонанда саф кашиданд. Агар онҳо дар ду қатор се нафарӣ саф кашанд, чанд нафар боқӣ мемонад?

2. Дар қуттӣ 9-то қалам ҳаст. Ин қаламҳо 2-тогӣ ба чанд қас- мерасад? Чанд қалам боқӣ монд?

3. Ифодаро хонед, номи ададхоро гӯед: $21 : 5$.

Тарзи ҳисоббарорӣ: 21 чор маротиба 5 воҳидӣ дорад, 4 маротиба 5 бист мешавад. Бақия 1 ба 5 тақсим намешавад. Аз ин сабаб 1 бақия мебошад. Калимаи бақия дар навишти мисол бо ҳарфи «б.» ифода карда мешавад. Ҳалли ифода ба тарзи зайл навишта мешавад:

$$21 : 5 = 4 \text{ (б. 1).}$$

Натиҷа ин тавр хонда мешавад: ҳосили тақсим 4, бақия 1. Бақия аз тақсимкунанда ҳамеша хурд мебошад. Ададҳои тоқ ба адади ҷуфт бебақия тақсим намешаванд:

$$27 : 6 = 4 \text{ (б. 3) – тақсими бақиядор}$$

$$14 : 3 = 4 \text{ (б. 2) – тақсими бақиядор.}$$

$$15 : 3 = 5 \text{ – тақсими бебақия.}$$

Баъзе ададҳои ҷуфтҳо ба адади ҷуфт тақсим кунем, ҳам, бақия мемонад: $10 : 4 = 2 \text{ (б. 2)}$

$$22 : 6 = 3 \text{ (б. 4)}$$

1. Ҳисоб кунед:

$73 : 8$

$65 : 9$

$44 : 6$

$50 : 6$

$84 : 9$

$43 : 5$

$30 : 4$

$66 : 8$

5. Ҳосили тақсим ва бақияро ёбед:

$91 : 3$

$63 : 20$

$75 : 10$

$91 : 30$

$37 : 10$

$66 : 30$

$82 : 4$

$52 : 10$

$66 : 10$

$82 : 40$

$48 : 20$

$35 : 10$

6. Росткунчае кашед, ки дарозиаш 6 см, бараш 3 см бошад. Периметри ин росткунчаро ҳисоб кунед.

1. Дар як хоҷагӣ 28-то трактори тасмачарх таъмир шуда, 1-тоаш ба кишти баҳорӣ тайёр набуд. Дар хоҷагии дигар 47-то трактори тасмачарх таъмир шуда, 3-тоаш таъмир нашуда монд. Ҳар ду хоҷагӣ чанд трактор дошт?

2. $40 + 8 \cdot 4 - 2$ $(71 + 19) : 3$ $31 : 6$ $40 : 40$

$60 : 3 - 5 \cdot 4$ $(71 + 19) : 30$ $46 : 7$ $40 : 4$

$30 \cdot 3 - 30 : 3$ $(89 - 29) : 20$ $55 : 9$ $40 : 10$

3. Агар тақсимкунанда 9, ҳосили тақсим 8 ва бақия 2 бошад, тақсимшавандаро ёбед.

4. $80 : 4 + 80 : 40$ $(40 + 30) : 10$ $60 - 80 : 20$

$30 \cdot 3 - 40 \cdot 2$ $(40 + 30) : 7$ $70 - 90 : 30$

5. Ифода намоед:

$3 \text{ дм} = \square \text{ см}$

$6 \text{ дм} = \square \text{ см}$

$2 \text{ дм } 3 \text{ см} = \square \text{ см}$

$5 \text{ дм } 1 \text{ см} = \square \text{ см}$

6. Ифода навишта, ҳисоб кунед: ҳосили зарби ададҳои 40 ва 2-ро 17 воҳид кам кунед.

7. Инҳо аломатҳои ҷи мебошанд? Аз аломатҳо истифода бурда, ду ҷумла созед ва миқдори калимаҳоро ҳисоб карда, як нобаробарӣ нависед:

1. Шифохӣ. 1) Аз 16 гул 5-тоғӣ 3 даста гул бастанд. Чанд гул боқӣ монд?
 2) Аз 29 дона гул 5-тоғӣ чанд даста гул бастан мумкин аст? Чанд гул боқӣ мемонад? Барои як дастаи гули дигар боз чанд гул лозим аст?
2. Ҳосили тақсим ва бақияро ёбед:
 $16 : 3$ $18 : 4$ $21 : 4$ $60 : 8$
3. Аз захираи миси сеҳ 72 офтоба ва кӯза сохтанд. Агар 64 офтобаю кӯза месохтанд, 16 кг мис боқӣ мемонд. Ба як офтобаю кӯза чӣ қадар мис сарф шуд?
4. Ҳосили тақсимро ёбед:
 $40 : 5$ $35 : 5$ $81 : 9$ $90 : 30$
5. Шифохӣ. 1) Шашяки ададҳои 6, 12, 24-ро ёбед.
 2) Панҷяки ададҳо ба 4, 5, 6, 7, 8 баробар аст. Ин ададҳоро ёбед.
6. Хаттӣ ҳисоб намоед:
 $72 + 19$ $93 - 14$ $83 + 8$ $54 - 7$
 $43 + 28$ $68 + 25$ $51 - 6$ $92 - 5$

ЗАРБИ АДАДИ ДУРАҚАМА БА АДАДИ ЯКРАҚАМА

12 · 4. Дар ифода 12 ҳамзарби якум, 4 ҳамзарби дуум, 12 адади дурақама, 4 адади якрақама.

Тарзи ҳисоббарорӣ:

1) 4-ро ба даҳӣ (10) зарб карда, сипас 4-ро ба 2 воҳид зарб карда, натиҷаҳоро чамъ мекунем:

$$12 \cdot 4 = 10 \cdot 4 + 2 \cdot 4 = 40 + 8 = 48$$

2) 4-ро ба ду воҳид зарб кунем 8, 4-ро ба як даҳӣ зарб кунем, 4 даҳӣ ҳосил мешавад: $12 \cdot 4 = 48$

Тарзи якуми ҳисоббарорӣ ба ҳисоби шифохӣ, тарзи дуюм ба ҳисоби хаттӣ мувофиқ аст.

1. Тарзи ҳисоббарориро фаҳмонда, ифодаҳоро ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{cccc} 14 \cdot 2 & 34 \cdot 2 & 22 \cdot 3 & 42 \cdot 2 \\ 2 \cdot 11 & 1 \cdot 27 & 23 \cdot 3 & 33 \cdot 2 \end{array}$$

2. Дар ду қуттӣ 14 кг қанд ҳаст. Дар 11-то чунин қуттӣ чанд килограмм қанд ҳаст?

3. Шифохӣ. 1) Дар мисоли $3 \cdot (8 + 2)$ тарзи якуми зарби адад ба суммаро гӯед.

2) Тарзи дуюми зарби адад ба суммаро гӯед:

$$\begin{array}{ccc} 4. (36 + 24) : 20 & 80 : (24 - 4) & 30 \cdot 3 \\ (95 - 15) : 4 & 90 : (53 - 50) & 20 \cdot 4 \end{array}$$

5. Ҳосили зарби кадом ду адади якрақам ба 12, 15, 16, 18 баробар мешавад?

6. Дар вақти холӣ. Дар навишти $1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4 \cdot 5$ ба ҷои ситораҷаҳо аломати амалҳоро нависед ва қавсҳоро тавре гузоред, ки рақами 100 ҳосил шавад.

1. Тарзи ҳисоббарориро фаҳмонида, ифодаҳоро ҳисоб намоед:

$$\begin{array}{cccc} 11 \cdot 4 & 14 \cdot 3 & 33 \cdot 3 & 41 \cdot 2 \\ 17 \cdot 2 & 23 \cdot 2 & 16 \cdot 3 & 29 \cdot 2 \end{array}$$

2. Фарқи ададҳои a ва 15-ро нависед: Қимати ифодаро ҳангоми $a = 40$, $a = 52$, $a = 67$ будан ҳисоб кунед.

3. Вазни ду қанор коҳ 80 кг. Вазни як қанор коҳ чӣ қадар аст?

4. 1) Ситора рӯзе 8 саҳифа китоби бадеӣ мехонд. ӯ дар 12 рӯз чанд саҳифа китоб мехонад?

2) Масъалаи баръакс тартиб диҳед ва онро ҳал кунед.

$$\begin{array}{lll} 5. & 64 : 8 \cdot 7 & (49 + 14) : 7 & 54 : 9 - 36 : 6 \\ & 81 : 9 \cdot 5 & (83 - 29) : 6 & 42 : 7 + 12 \cdot 0 \\ & 12 \cdot 5 : 10 & (73 - 60) \cdot 4 & 28 \cdot 2 - 28 : 4 \end{array}$$

6. Тарафи квадрат 2 дм аст. Периметри онро ҳисоб кунед

ТАҚСИМИ АДАДИ ДУРАҚАМА БА АДАДИ ЯКРАҚАМА

 1. 1) Ифодаро хонед ва номи ададхоро гӯед: $24 : 2$.

2) Ифодаро шифохӣ ба таври зайл ҳисоб кардан осон аст: тақсимшавандаро ба суммаи даҳӣ ва воҳидҳо иваз намуда, ҳар яки онро ба 2 тақсим мекунем:

$$24 : 2 = (20 + 4) : 2 = 20 : 2 + 4 : 2 = 10 + 2 = 12.$$

12 ҳосили тақсим аст. $42 : 2 = 21$.

Ин ҷо 42 – тақсимшаванда, 2 – тақсимкунанда, 21 – ҳосили тақсим. Тарзи ҳисоббарорӣ: чор даҳиро ба 2 тақсим кунем, 2 даҳӣ ҳосил мешавад. Дар ҳосили тақсим 2-ро менависем, баъд 2 воҳидро ба 2 тақсим мекунем, 1 ҳосил мешавад. 1-ро дар хонаи воҳидҳо пас аз 2 менависем.

Тақсим аз адади калонтарин сар мешавад.

2. Тарзи ҳисоббарориро фаҳмонида, мисолхоро ҳал кунед:

$$\begin{array}{llll} 44 : 4 & 66 : 6 & 84 : 2 & 48 : 4 \\ 36 : 3 & 55 : 5 & 69 : 3 & 77 : 7 \end{array}$$

3. 1) Ададҳои дурақамае фикр кунед, ки ба 2 тақсим шаванд.

2) Аз ададҳои 18, 23, 33, 36, 39, 40, 47, 60, 96 кадомаш ба 3 бе бақия тақсим мешавад?

4. Дар вақти холи. Квадрати шавқовар. Агар дар доираҳои холи ададҳои боқимондаи аз 1 то 20-ро дуруст гузоред, ҳосили ҷамъи қаторҳо ба 42 баробар мешавад.

5	○	15	○	42
○	7	○	○	42
○	○	13	○	42
2	○	○	19	42
○	10	11	○	42

ТАҚСИМИ ХАТӢ

- 1) Дар ифодаи $16 : 4$ номи ададҳоро гӯед.
2) Дар ифодаи $17 : 4$ ҳосили тақсим ва бақияро гӯед.
2. Тақсимро мисли ҷамъ ва тарҳи хатӢ дар сутунча навишта, ҳисоб карда метавонем. Дар ҳисоби хатӢ амали тақсим ($:$) бо аломати ($\overline{}$) нишон дода мешавад.

Намуна: 1)
$$\begin{array}{r} 9 \overline{) 4} \\ \underline{8} \\ 1 \end{array} \quad 2) \begin{array}{r} 17 \overline{) 4} \\ \underline{16} \\ 1 \end{array}$$

$$3) \quad \begin{array}{r} 16 \overline{)4} \\ \underline{16} \\ 0 \end{array} \qquad \begin{array}{r} 21 \overline{)3} \\ \underline{21} \\ 0 \end{array}$$

Тақсим хаттӣ иҷро шуд.

3. Ҳосили тақсимро ёбед:

$$32 \overline{)8} \quad 24 \overline{)6} \quad 63 \overline{)7} \quad 42 \overline{)6} \quad 22 \overline{)2}$$

4. Тақсими бақиядорро иҷро кунед:

$$11 \overline{)5} \quad 23 \overline{)4} \quad 27 \overline{)6} \quad 32 \overline{)5} \quad 43 \overline{)8}$$

5. Дӯзанда ба 66 кӯрпаю кӯрпача, шогирди ӯ ба 2 маротиба камтар кӯрпаю кӯрпача мағзӣ дӯхтанд. Онҳо якҷоя ба чанд кӯрпаю кӯрпача мағзӣ дӯхтанд?

6. Хаттӣ ҳисоб намоед:

$$43 + 56 \quad 73 - 14 \quad 58 + 27 \quad 94 - 47$$

7. Шифохӣ. Аз адади «24» ва ибораи «2 маротиба зиёд» истифода бурда, масъалаи дуамала тартиб диҳед.

8. 1) Бо ду тарз ҳисоб намоед:

$$(6 + 4) \cdot 7 \quad (12 + 18) : 3$$

2) Оё ин ифодаҳо бо ду тарз ҳисоб карда мешаванд?

$$(9 + 5) : 2 \quad (50 + 4) : 9$$

9. Номашро гӯед.

ЧЕНАКҲОИ ВАҚТ. СОЛ, МОҲ, ҲАФТА

- 1) Оё шумо ченакҳои вақтро медонед?
  - 2) Номи моҳхоро гӯед.
  - 3) Аз рӯи тақвим номҳои моҳхоро хонед ва дар хотир нигоҳ доред.
  - 4) Соли нав аз кадом моҳ сар мешавад? Наврӯз-чӣ?
  - 5) Як сол аз чанд моҳ иборат аст?
  - 6) Як сол аз чанд фасл иборат аст? Ҳозир кадом фасли сол аст?
  - 7) Аз рӯи тақвим фаслҳои солро номбар кунед.
  - 8) Аз тақвим муайян кунед, ки як сол чанд моҳи 31 рӯза, чанд моҳи 30 рӯза дорад?
2. Ҳисоб кунед:
 $16 : 8$ $21 : 3$ $36 : 6$ $40 : 5$ $81 : 9$
3. 1) Аз байни ададҳои аз 10 то 90 ададҳоеро номбар кунед, ки ба 10 тақсим шаванд.
2) Адади 10-ро ба кадом ададҳо зарб кунем, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90 ҳосил шаванд.
4. 1) Дар 2 куттӣ 60-то қалам ҳаст. Дар 3-то ҳамин хел куттӣ чандто қалам ҳаст?
2) Масъалаи баръакс тартиб диҳед ва онро ҳал кунед.
5. $54 : 9 + 21 \cdot 3$ $14 \cdot 2 - 14 : 2$ $61 + 30$
 $49 : 7 - 21 : 3$ $23 \cdot 2 + 36 : 6$ $80 - 42$
1. 1) Таътили тирамоҳӣ дар кадом моҳ буд ва шумо чанд рӯз истироҳат кардед?
2) Таътили зимистона дар кадом моҳ буд ва шумо чанд рӯз истироҳат кардед?

2. Шифохӣ. Соли хониш чор чоряк дорад. Чоряки якум 9 ҳафта аст. Ин чанд рӯз мешавад? Чоряки дуум 7 ҳафта мебошад. Ин чанд рӯз мешавад?

3. Ба каталқои холи адади мувофиқ гузоред:

$$8 : \square = 1 \quad 14 \cdot \square = 0 \quad \square \cdot 7 = 0 \quad 80 - \square = 0$$

$$\square : 7 = 1 \quad 14 \cdot \square = 14 \quad 90 + \square = 90 \quad 17 \cdot \square = 17$$

4. Шифохӣ. 1) Сумма кай ба яке аз чамъшавандаҳо баробар мешавад? Мисол оред.

2) Ҳосили зарб кай ба сифр баробар мешавад? Мисол оред.

3) Фарқи ду адад кадом вақт ба сифр баробар мешавад? Мисол оред.

4) Ҳосили тақсими ду адад кай ба як баробар мешавад? Мисол оред.

5) Ҳосили зарб кай ба яке аз ҳамзарбҳо баробар мешавад? Мисол оред.

5. Ҳисоб кунед ва дурустии ҳалро санҷед:

$$\begin{array}{r} 48 \\ + 23 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 55 \\ - 39 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 81 \\ + 9 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 90 \\ - 34 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 63 \\ + 35 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 71 \\ - 60 \\ \hline \end{array}$$

6. Ҳисоб кунед:

$$(62 + 19) : 9 \quad 79 - 60 : 2 + 21 \quad 72 : (91 - 83)$$

$$(53 + 28) : 9 \quad 47 + 20 \cdot 2 - 19 \quad 90 : (62 - 32)$$

7. Зариф 18 сола, хоҳараш Наргис аз ӯ 3 маротиба, додарҳояш Ҳасану Ҳусейн аз Наргис 4 сол хурдтар аст. Ҳасану Ҳусейн чандсола мебошанд?

1. 1) Чоряки якум 61 рӯз, чоряки дуум аз чоряки якум 11 рӯз камтар давом мекунад. Нимсолаи якуми соли хониш чанд рӯз аст?

2) 9 ҳафта 63 рӯз аст. 10 ҳафта чанд рӯз мешавад?

2. $60 : 6$ $90 : 9$ $40 : 8$ $90 : 30$

3. Бо детсиметр ва сантиметр ифода намоед:

1) $30 \text{ см} = \dots \text{ дм}$ 2) $2 \text{ дм } 4 \text{ см} = \dots \text{ см}$
 $60 \text{ см} = \dots \text{ дм}$ $5 \text{ дм } 1 \text{ см} = \dots \text{ см}$

4. Аз рӯи намуна хаттӣ ҳисоб кунед: $(59 - 34) : 5 = 5$

1)
$$\begin{array}{r} 59 \\ - 34 \\ \hline 25 \end{array}$$
                  2)
$$\begin{array}{r} 25 \overline{) 5} \\ - 25 \\ \hline 0 \end{array}$$

$(49 + 32) : 9$ $(21 + 15) : 6$ $(48 - 8) : 5$ $(72 - 30) : 7$

5. Муқоиса кунед, ба ҷои нуқтаҳо аломати мувофиқ гузоред:

$40 : 2 \dots 40 : 20$ $60 + 30 \dots 60 + 31$ $99 \dots 100$
 $20 \cdot 2 \dots 20 : 2$ $70 - 10 \dots 70 - 11$ $100 \dots 90$

6. $48 \text{ см} - 12 \text{ см}$ $91 \text{ дм} - 18 \text{ дм}$ $43 \text{ см} - 29 \text{ см}$
 $72 \text{ м} - 8 \text{ м}$ $63 \text{ мм} - 27 \text{ мм}$ $54 \text{ мм} - 15 \text{ мм}$

Агар ададҳои номдорро ҷамъ ва ё тарҳ кунем ҳам, дар натиҷа боз адади номдор пайдо мешавад:

$37 \text{ кг} + 12 \text{ кг} = 49 \text{ кг}.$

СОАТ. ДАҚИҚА

1. Оё шумо соатро медонед? Соат барои чӣ лозим? Шумо дар басти якум меҳонед. Басти якум соати чанд оғоз меёбад? Шумо аз хоб соати чанд меҳезед? Кай нахорӣ меҳӯред? Ба мактаб соати чанд равон мешавад?

1) Ин чист? Соати якум чӣ хел соат аст? Соати дуҷум-чӣ? Соати сеҷум-чӣ? Чорумаш чӣ?

2) Дар расми якум соат чанд аст? Дарси якум соати чанд оғоз меёбад? Дар мактабҳои деҳа дарс соати 8-у 30 дақиқа оғоз меёбад. Дар мактаби шумо-чӣ? Дар расми дуҷум соат чанд аст? Шумо кай хӯроки пешин мехӯред? Расми сеҷум кадом вақтро нишон медиҳад? Шумо соати чанд аз мактаб ба хона равона мешавед?

Дар ин соатҳо акрабаки калон дақиқа, акрабаки хурд соатро нишон медиҳад. Фосилаи байни ду рақам дақиқаро нишон медиҳад. Фосилаи байни ду рақам 5 дақиқа аст. Аз расм онҳоро нишон диҳед ва ҳисоб кунед. Байни рақамҳои 1 ва 2 чанд дақиқа аст? Аз 12 то 3-чӣ? Аз 3 то 4-чӣ?

Хонед ва дар хотир нигоҳ доред:

1 соат = 60 дақиқа

60 дақиқа = 1 соат

Калимаи дақиқаро «дақ.», соатро «с» навишта метавонем.

- Охири соли хониш хонандаи синфи якум дар як дақиқа то 20 – 25 калима, хонандаи синфи дуҷум аз 40 калима зиёд, хонандаи синфи сеҷум 65 калима ва зиёдтар хонда метавонад. Суръати хониши талаба торафт меафзояд. Хонандаи синфи якум дар 2 дақиқа чанд калима хонда метавонад? Хонандаи синфи дуҷум-чӣ?